

Møde for lukkede dører, Stortinget 15. mai 1907

Møde for lukkede dører i Stortinget
den 15. mai 1907 kl. 11.30.

Præsident: C. Berner.

Mødet sattes for lukkede døre.

Præsidenten: Jeg foreslaar, at regjeringens medlemmer gives adgang til forhandlingerne. - Da ingen indsigelser derimod er fremkommet, ansees det forslaget for vedtaget. -

Præsidenten gaar ud fra, at det vilde være hensigtsmæssigt, at forsvarsdepartementets chef efter eget ønske nu faar anledning til at udtale sig i dette møde for lukkede døre.

Statsraad Olsson: Jeg har ikke begjæret ordet, hr. præsident! - jeg ved ikke, hvad man ønsker oplysninger om. Jeg vilde først vide, om det er noget specielt, som i dette møde ønskes oplyst.

Præsidenten: Det er i henhold til statsraadens egne udtalelser i det tidligere møde, at dette møde er sat.

Statsraad Olsson: For lukkede døre ja. Men jeg maa vide, hvad man ønsker, at jeg skal udtale mig om.

Bratlie (militærkomiteens formand): Jeg antager, der ikke kan være tale om for Stortinget at fatte nogen beslutning i denne sag, uden at den paa forhaand er komitebehandlet. Det vilde jo være, som fremhævet af hr. Abrahamsen og som ogsaa antydtes af andre, at fatte beslutning i blinde. Det, som efter min mening først og fremst maa egne sig til nu at komme under diskussion, maa være de oplysninger, som kan være bestemmende for, hvilken komite der skal tage sagen under behandling. Hr. Abrahamsen har fremholdt den anskuelse, at sagen efter hans formening bør sendes til protokolkomiteen; andre har nævnt, at den bør sendes til militærkomiteen. Idet jeg forudsætter, at det er dette, som først bør komme under diskussion, vil jeg faa lov at udtale som min mening, at jeg ikke tror, det vilde være rigtig, at sagen oversendes protokolkomiteen, fordi jeg mener, man ikke fra den vil kunne faa nogen indstilling af værdi om det, som sagen egentlig gjælder. Som af statsraaden tidligere nævnt er denne sag efter sin natur en militærkommandosag, en sag, som angaar rent militære spørgsmål, forsvars- og mobiliseringsanliggender. Den hører derfor efter almindelig statsskik nærmest hjemme til afgjørelse udenfor statsraad. Var den bleven afgjort saaledes, havde der overhovedet ikke været afgivet noget regjeringsforedrag om den, og den var da ikke i nogen form kommet for Stortinget - uden muligens som besvarelse paa en interpellation. Nu er imidlertid denne sag i flere henseender af en særegen natur, og den har derhos vakt stor opmærksomhed og strid i almenheden. Dette gjorde, at

jeg for min del, da jeg afgav min udtalelse til forsvarsdepartementet om den, ikke ansaa det heldigt, at sagen afgjøres paa den sedvanlige mindre officielle maade, som et kommandoanliggende, men da kongen efter forfatningen har adgang til at afgjøre ogsaa militære kommandosager i statsraad, anbefalede jeg forsvarsdepartementet, at denne sag maatte blive afgjort ved kongelig resolution paa regjeringsvis. Denne afgjørelsesmaade forandrer imidlertid selvfølgelig ikke sagens karakter af et egentligt militært kommandoanliggende. Ganske vist vil regjeringsforedraget i sin tid komme ind for odelstinget gennem regjeringsprotokollerne, og da vil protokolkomiteen komme til at bedømme sagens konstitutionelle side, alt hvad der vedrører dens behandlingsmaade o.s.v.; men om selve sagens realitet, om dens saglige indhold, derom tror jeg ikke lettelig, vi vil kunne faa nogen indstilling af betydning fra protokolkomiteen. Hvis det er Stortingets mening, som jeg mener, det maa være, nu at faa det fornødne grundlag for bedømmelse af selve det reelle indhold af denne sag, saa tror jeg, det er nødvendigt at sende den til en anden komite end protokolkomiteen. Sagens konstitutionelle side kommer jo alligevel til behandling af protokolkomiteen sammen med regjeringsprotokollerne forøvrigt i næste stortingssession.

Forholdet er det, at denne admiralsag, som det ogsaa er nævnt tidligere idag, berører flere noksaa vigtige spørgsmaal med hensyn til marinens krigsforberedelse og krigsberedskab; om disse spørgsmaal foreligger der udtalelser og erklæringer i sagens dokumenter, og de udgjør efter min mening de væsentligste sider ved sagen, hvilke jeg synes først og fremst bør komme under vedkommende komites bedømmelse. Derom fastholder jeg ogsaa, hvad jeg sagde tidligere i mødet for aabne døre, at jeg tror adskillig deraf meget godt kan offentliggøres; men jeg er selvsagt samtidig opmærksom paa, at meget væsentlige ting af det, som er fremkommet under forklaringerne, kan der ikke blive tale om at offentliggjøre. For mig staar det saa, at det naturligste vilde være at sende denne sag til militærkomiteen. Hvis Stortinget finder, at militærkomiteen, som den nu er sammensat, ikke byder tilstrækkelig garanti for en tilfredsstillende behandling af sagen, saa kan komiteen forsterkes - jeg finder ikke det det mindste urimeligt. Dersom Stortinget skulde finde, at militærkomiteen hellerikke derved vil kunne give sagen en tilfredsstillende behandling, saa kan man nedsætte en specialkomite til behandling af denne sag. Det har jeg hellerikke noget at erindre imod. Men en behandling af protokolkomiteen, - hvilket protokolkomiteens formand fremhævede endog som det eneste lovlige -, den tror jeg ikke paa det nuværende tidspunkt vil være heldig. Jeg ved ikke, om statsraaden har oplysninger at give, som kunde være til vejledning, naar Stortinget nu skal overveie spørgsmaalet om sagens behandling. Jeg for min del holder

paa, at sagen bør oversendes militærkomiteen eller militærkomiteen forsterket.

Statsminister Michelsen: Jeg vil faa lov til at gjøre nogle ganske korte bemerkninger - jeg skal foreløbig ikke komme ind paa realiteten. Først en personlig: Det er mig meddelt, at under denne sags behandling i formiddag skal der fra forskjellige talere være antydnet, at endel avisskriverier, som har været seet i anledning denne sag, tildels skal have været af officiøs art; det skal have været antydnet, hvad der ogsaa har været fortalt underhaanden her i salen, at regjeringens medlemmer og specielt dens chef skulde have havt andel direkte eller indirekte i disse avisskriverier. Disse rygter skal specielt referere sig til en artikel i "Verdens Gang", som for en tid siden vakte noksaa megen opsigt. Det skal endog være blevet fortalt i Stortinget, at jeg personlig skal have været oppe paa Verdens Gangs redaktionskontor og læst korrektur paa denne artikel. Jeg vil faa lov til absolut og kategorisk at dementere dette som - for at bruge en kjendt mands udtryk - "en fundamentløs løgn". Jeg har overalt, hvor jeg har havt anledning til det, paa det bestemteste advaret pressens repræsentanter mod at gjøre denne sag til gjenstand for offentlig behandling i nogensomhelst form. Det er nemlig min bestemte overbevisning, at de realiteter, som ligger til grund for denne sag, er forholdsvis meget smaa, men det er lykkedes pressen og endel af d'hr. admiralers venner i pressen at faa pustet denne sag op og give den dimensioner, som den ikke i mindste maade fortjener, men som kun har været til skade for vort land. Derfor har jeg, overalt hvor jeg har havt anledning til det, bestemt fraraadet, at denne sag gjordes til gjenstand for offentlig behandling, og det vilde da have været utilbørlig gjerning af mig, om jeg direkte eller indirekte selv havde givet anledning til saadanne avisskriverier. - Det skal endog være fortalt her i Stortinget at aftenen før denne omtalte artikel i Verdens Gang fremkom, skal jeg være seet gaaende op i Verdens Gangs redaktion. Jeg vil faa lov til at give den yderst interessante oplysning, at jeg den aften befandt mig udenfor Verdens Gangs redaktionslokaler, idet jeg var paa Centraltheatret og saa "Aleksander den store". Men i "Verdens Gang"s lokaler var jeg ikke. Mine tanker var meget langt borte fra admiralstriden, som aldrig har formaaet at afvinde mig nogen særlig interesse, og jeg kan med den bedste samvittighed erklære at jeg hverken direkte eller indirekte har havet nogen andel i eller kjendtskab til nævnte artikkels tilblivelse. Jeg har troet, det var nødvendigt at faa gjøre denne personlige bemerkning, fordi jeg ikke tror, det vilde være heldigt, om den opfatning skulde faa lov til at fæste sig, at jeg eller nogen anden af regjeringen har havt det ringeste med denne sags behandling i pressen at bestille. Jeg for mit vedkommende vil gjentage den absolutte og kategoriske erklæring, at overalt, hvor jeg har havt anledning til det, har jeg mest

muligt søgt at hindre enhver offentlig diskussion om denne sag.

Siden jeg nu har ordet vil jeg faa lov til at gjøre et par bemerkninger med hensyn til sagens behandlingsmaade. Det staar for mig saa - deri er jeg enig i hvad den sidste taler udtalte - at selvfølgelig nytter det lidet for Stortingets medlemmer at komme ind paa sagens realitet her, før man har faaet anledning til at se nærmere paa dokumenterne, og jeg har forsaavidt, at det er baade rigtigt og nødvendigt, at sagen sendes til komite. Med hensyn til hvilken komite erkjender jeg, at derom kan der være tvivl. Der er i denne sag foruden de facta, som foreligger og som skal bedømmes, og foruden det rent personlige mellemværende mellem de to admiraler ogsaa en tredie side, som kanske er den væsentligste, nemlig hvorvidt der er nogen særlig grund for statsmagterne til rent institutionsmæssigt at organisere marinestyrelsen saaledes, at den slags foreteelser som den nuværende admiralstrid umuliggjøres eller i ethvert fald vanskeligjøres for fremtiden. Det er et spørgsmaal, om man ikke ad institutionel vei eller ved omorganisation af marinestyrelsen maaske kunde forhindre, at to herrer, som ikke egentlig har nogen særlig tilbøielighed til at samarbeide, for fremtiden faar anledning til at bringe landet og nationen op i en saa lidet tiltalende strid som denne. Den side af sagen er, naar alt kommer til alt, kanske den mest praktiske, og den side af sagen bør ogsaa komme frem under komiteens overveielser, idet forsvarsdepartementets chef som i foredraget oplyst holder paa at bearbejde denne sag og udarbejde et forslag som forsaavidt det maatte lede til forandringer, der kræver Stortingets samtykke, ogsaa maa blive komitebehandlet. Denne side af sagen er kanske, naar alt kommer til alt ogsaa den vanskeligste, og vil formodentlig kræve at blive behandlet af en komite, hvori den militære sagkyndighed er repræsenteret. Det tør derfor hælde, at protokolkomiteen for tiden ikke raader over den indsigt, som i dette stykke kunde være ønskelig. Ellers mener jeg, at der er meget som taler for den ordinære vei at lade denne sag gaa til protokolkomiteen. Protokolkomiteen vil jo alligevel senere faa anledning til at udtale sig om den, og sagen er neppe i sig selv saa betydelig at den paa det nuværende stadium skulde kræve nogen ekstraordinær behandling. Men paa den anden side erkjender jeg, at forsaavidt de tidligere nævnte rent tekniske militære spørgsmaal samtidig ønskes tagne under overveielse naar administrationens forslag maatte foreligge - vil neppe protokolkomiteen sidde inde med den specielle kyndighed, som er nødvendig for at faa en fuldt ud grundig og tilfredsstillende udredning av sagen.

Statsraad Olsson: Jeg mener, at naar det er hensigten at faa denne sag bedømt fra sagligt standpunkt, saa burde der nedsættes en specialkomite, som har forudsætningen for at have et militært skjøn, saa langt som man kan faa det i

Stortinget og paa grund af sin stilling udenfor Stortinget. Der kommer op spørsmaal, som er af den natur. Jeg vil blandt andet nævne, at det, som først gav anledning til denne strid, det var, at kommanderende admiral gav admiralstabschefen - som da ikke fungerede som admiralstabschef, men som chef for en eskadre, den saakaldte Skagerakeskadre, - i september maaned en forholdsordre, hvorledes eskadren havde at forholde sig. Ordren indeholdt bestemmelser om, at eskadren skulde have som hoved- og replipunkt(?) Tønsbergdistriktet. Naar den var ude paa expeditioner, skulde den i tilfælde søge at komme tilbage dertil. Ordren havde overskriften "forholdsordre" og fulgte med en skrivelse, hvori der stod, at hovedprinciperne i denne ordre skulde lægges til grund for vedkommende eskadres optræden. Den ordre blev udstedt blandt andet af den grund, at man vilde sikre sig, at vedkommende eskadre, som blev ført af admiral Børresen, ikke kunde gaa saa langt ud paa nogen expedition, at man risikerede at foranledige krigen. Det var altsaa tildels en sikkerhedsforanstaltning, som ansaaes nødvendig paa det tidspunkt. Der var flere afskrifter af den forholdsordre, og de afskrifter fik eskadrechefen admiral Børresen ordre til at sende de fire panserskibes chefer. Det ansaaes ønskeligt og nødvendigt og er en almindelig militær foranstaltning dette, at man lader de underordnede skibschefer faa vide, hvad forudsætningerne er. Det er nødvendigt blandt andet af den grund, at det kan meget let hænde, at en af de chefer kan komme i det tilfælde at faa kommandoen over den hele eskadre, ligesom det kan hænde, at eskadren bliver splittet; - saa maa de vide, hvad forholdsordren har gaaet ud paa, og hvor de i tilfælde skal trække sig tilbage. Admiral Børresen blev noget stødt over, at hans skibschefer skulde faa den ordre. Han var uenig i ordren i det hele taget og havde en anden mening end admiral Sparre - noget han selvfølgelig maa have lov til - og skrev i den anledning en forestilling. Naar sagen angaar et saadant spørsmaal og naar man skal bedømme sagen helt, saa bør man jo have noget militært skjøn. Jeg mener, det trækker i retning af, at komiteen skulde blive sammensat af sagkyndige.

Saa er der et par spørsmaal, som er af den beskaffenhed, at de kun delvis kan bedømmes helt ud af dem, som ikke er militære. Naar man vil have sagen rigtig og retfærdig bedømt, saa mener jeg derfor, at man bør sende den til en komite, som man har sammensat for øiemedet.

Jeg vil sige, at det har forbauset mig dette, at man her i tinget, før dørene lukkedes, har udtalt sig som om det var en given sag, at den afgjørelse, jeg som departementschef i sin tid traf, skulde være feilagtig. Det har forbauset mig høilig. Jeg troede, at man kunde ventet med at tage standpunkt i saa henseende, indtil man havde sat sig ind i sagen.

Bratlie: Jeg er i alt væsentlig enig i alle de udtalelser, som fremkom fra statsministeren om sagens behandlingsmaade. Jeg har kun en liden bemærkning at gjøre. Statsministeren udtalte, at det, som kunde tale for, at sagen oversendes odelstinget og protokolkomiteen, var, at denne sag efter hans mening er blæst op til altfor store dimensioner, og at Stortinget kunde reducere den tilbage ved at give den en helt ordinær behandling, altsaa ved at lade det regjeringsforedrag, som nu engang foreligger i sagen, gaa til protokolkomiteen. Dertil kan dog bemærkes, at bare det, at vi har sagen under behandling nu, jo er noget ekstraordinært. Skulde sagen bringes til ordinær behandlingsmaade ved at oversendes odelstinget og fra odelstinget sammen med de øvrige regjeringsprotokoller til protokolkomiteen, saa vilde den jo slet ikke komme fore i denne stortingssession men først i næste. Stortinget har imidlertid allerede gaaet paa at tage denne sag under ekstraordinær behandling udenom den ordinære behandlingsmaade for regjeringsprotokollerne, og da mener jeg, det er rigtigt, at man nedsætter en komite til dens gjennemgaaelse, som har betingelserne for at kunne bedømme dens saglige sider.

Abrahamsen: Til hvad den sidste ærede taler sagde, skal jeg kun bemærke, at vi har allerede tidligere i sessionen for ganske kort tid siden sendt en anden sag, nemlig Kramersagen, til anteciperet behandling. Jeg har ingen tvil om, at denne sag i tilfælde vilde maatte sendes protokolkomiteen. Protokolkomiteen har jo ifølge reglementet ret til at fordre det. I § 10 staar der, at protokolkomiteen har "at gjennemgaa de protokoller m.v., der omhandles i grundlovens § 75 f, og derom at gjøre indstilling til odelstinget". Det er ikke at tage sagen ekstraordinært, som hr. Bratlie synes at mene, om protokolkomiteen i tilfælde behandler den udenom sin orden. Det hænder i alle stortingssessioner mange gange. Og komiteen kan, om den vil, imorgen gennem kontoret sende en skrivelse til regjeringen med begjæring om at faa sig disse dokumenter forelagte. Ja, man kunde sige, at det vilde være illoyalt ligeoverfor Stortinget, naar dette havde truffet en anden bestemmelse; men efter reglementet vilde komiteen absolut have ret til det. Jeg skjønner ikke, hvorfor denne mistillid til protokolkomiteen her skal gjøre sig gjældende. Naar det gjælder bedømmelsen af denne slags ting, saa vil, mener jeg, enhver mand med sund sands og kanske netop den, som staar uhildet af faginteresser, have bedre for at opgjøre sig en rigtig mening om sagen end mangan en fagmand. Og protokolkomiteen vil - derom kunde Stortinget for sikkerheds skyld fatte beslutning - kunne tilkalde den specielle sagkyndighed, som den i de enkelte tilfælde maatte trænge - den kunde tilkalde medlemmer af militærkomiteen, som sidder i odelstinget. Jeg kan ikke skjønne, hvorfra den stammer denne mistillid til protokolkomiteen. Jeg har forelagt sagen for den samlede komite, og vi var alle, uanseet

politisk standpunkt, enige om, at denne sag rettelig hørte hjemme under protokolkomiteen, og at den burde behandles der. Jeg kan for mit vedkommende forsikre, at jeg har ikke hverken seet eller hørt noget om nogen af sagens detaljer; men det kan ikke siges om militærkomiteens medlemmer. Denne komite er ikke i den grad habil, som protokolkomiteen er. Militærkomiteens formand har jo allerede tidligere havt sagen til behandling, og ifølge alle retsprinsipper lader man ikke en mand, som har været med at dømme i en tidligere instans, dømme i den høieste instans. Det strider mod al sund jus, og jeg tænker, at den ærede formand i militærkomiteen er selv saa god jurist, at han, vil indrømme det. Dertil kommer, at interpellanten selv er stærkt interesseret i sagen. Jeg ved ikke, om han staar ganske objektiv, eller om han har taget parti i den ene eller den anden retning. Jeg kjender ikke til det og vil ikke udtale mig om det. Som sagt, protokolkomiteen staar fuldstændig frit og fuldstændig uhildet til alle sider. Det blev rigtignok antydnet fra et hold - det var under debatten for aabne døre - at hvis denne sag kom til protokolkomiteen, saa vilde man aldrig faa den igjen. Jeg ved ikke, med hvilken ret man kan sige det. Vi er nu snart færdige med vor hovedindstilling, og straks over pinse vil vi kunne lægge alt vort arbejde ind paa behandlingen af denne sag, og jeg tror, vi skal kunne fremme den ligesaa hurtig som nogen anden.

Naar der fra statsministerens side er anket over, at, der i mødet for aabne døre er faldt hentydninger i den ene eller den anden retning, som skulde være saarende for ministerchefen, saa vil jeg for mit vedkommende - det havde forresten været det bedste, om han havde sagt, hvem han sigtede til - fralægge mig enhver tendens i den retning. Jeg tror ikke, mine ord kunde forstaaes derhen. Jeg har ikke hørt denne historie før netop nu. Naar den ærede forsvarsminister sagde, at man allerede paa forhaand havde fældet dom over den behandling, som forsvarsministeren havde undergivet sagen - at behandlingen havde været feilagtig - saa rammer denne udtalelse heller ikke mig. Jeg udtalte, at afgjørelsen var tvetydig i sin form, og at det var uheldig; men om hvorvidt afgjørelsen i realiteten var rigtig eller ikke rigtig, derom har jeg ikke dømt, fordi jeg kjender ikke sagens dokumenter, og jeg kan saaledes ikke indlade mig paa det.

Gunnar Knudsen: Jeg forlangte ordet for at støtte det forslag, som er antydnet af hr. sorenskriver Abrahamsen. Jeg finder, at denne sag bør oversendes odelstinget og af dette tilstilles protokolkomiteen - dels fordi jeg mener, at da vi nu skriver den 15. mai, saa er det i høi grad betænkeligt for Stortinget at nedsætte specialkomiteer eller at forstærke allerede valgte komiteer. Allerede det hensyn er for mig et ganske væsentligt hensyn. Men saa er jeg desuden enig med hr. Abrahamsen i, at det at oversende denne sag til militærkomiteen, hvori der sidder flere

medlemmer, som, kan man sige, paa en maade er part i sagen, det er lidet heldigt. Jeg tror ikke, at det militære moment her er af større betydning, end at man godt kan overlade indstillingen til protokolkomiteen. Hvad angaar det moment, som er draget frem i debatten af tidligere talere, om, at det kunde være ønskeligt at faa en afgjørelse for, hvorvidt det kan være nødvendigt at have disse to admiralstillinger med derhenhørende institutioner, saa finder jeg at burde fæste opmærksomheden ved, at militærkomiteen ved behandlingen af marinebudgettet allerede har udtalt sig om det spørgsmaal. Der staar i indstillingen om marinebudgettet paa side 2, anden spalte: "Under behandlingen af denne og efterfølgende titler har det været fremholdt i komiteen, at man antagelig kun behøver en organisationsmæssig admiralstilling i vor marine. Komiteen henstiller dette spørgsmaal undergivet overveielse af administrationen og udredning derom forelagt Stortinget." Der har komiteen taget stilling til sagen og - forekommer det mig - en meget rimelig stilling. Det er ikke rimeligt, at Stortinget eller dets komiteer her skal sidde og overveie disse ting. Vi klager alle over de lange sessioner - baade i og udenfor Stortinget. Men skal Stortinget give sig til at behandle denslags spørgsmaal under sessionerne, ved jeg ikke, hvor grænsen skal blive for den tid, hvori vi skal sidde her. Desuden har statsraaden nu sagen under behandling i departementet. Der er derfor ingen grund til at foranledige, at én komite - hverken en specialkomite eller en forsterket komite - nu skal tage dette under overveielse. Jeg vil saaledes bestemt advare imod, at man sender dette spørgsmaal enten til en specialkomite eller til militærkomiteen. Jeg tror i det hele taget, at man kan være enig med statsministeren i, at dette spørgsmaal ganske vist har været blæst op til en betydning, som det aldeles ikke har, og jeg er ikke enig i den betragtning, at det maa tillægges en saadan grad af betydning, at det svækker interessen for vort forsvar osv., saaledes som det er fremholdt i debatten tidligere. For mit vedkommende har det ialfald ikke havt spor af indflydelse paa min opfatning med hensyn til sjøforsvaret. Det vilde være uheldigt, om en eller to personer inden vor marines officerskorps skulde være afgjørende for den maade, hvorpaa nationen ser paa sit forsvarsvæsen. Jeg kan ikke tro, at mange ialfald lader sin mening paavirke deraf. Er der den slags ting, saa faar man renske op og se til at blive færdig med det; spørgsmaalet om vort forsvarsvæsen er altfor vigtigt til at influeres af saadant. Hvis ikke hr. Abrahamsen har fremsat sit forslag om, at sagen oversendes odelstinget, saa vil jeg opfordre ham til at gjøre det.

Egede-Nissen: Det bekræfter sig, hvad jeg sagde i mødet for aabne døre, at naar vi kommer til de lukkede, saa forefalder der ingen ting. Vi har faaet vide den storartede nyhed, at statsminister Michelsen har seet "Alexander den store", aftenen før denne artikel i Verdens

Gang har staaet; det var en sensationel nyhed, som antagelig telegraferes verden rundt. Det har vi faaet vide. Og saa har vi faaet vide af statsraad Olsson noget, som i forveien har staaet at læse i alle aviser, noget som jeg har hørt ikke af 1, men af 10 officerer. Det har desuden bekræftet sig, at den fremstilling, som statsraad Olsson har givet af dette, er ikke udtømmende; den forklarer sagen kun fra den ene side. Statsminister Michelsen er jo nu kommet tilstede og har lagt sin vældige haand paa statsraad Olssøns skuldre - noget, som vi kjender til, at han ogsaa ellers undertiden gjør - og da vil det vel ikke lykkes denne forsamling at trække statsraad Olsson ud paa glatisen og faa ham til at betroe denne forsamling mere, end den mægtige statsminister ønsker, at der skal komme ud. Vi kjender visse karakteristiske typer, som er saadanne, at opad er de knæskjælvende, opad er de lydhøre, opad er de ydmyge, men nedad, naar de kan tro sig til det, er de tyranniske. Hvis ikke denne interpellation, som desværre er bleven temmelig tandløs nu, var kommet frem, og hvis der ikke var kommet trusel om et efterspil i Stortinget, saa vilde vi kommet op - man kan synes, det er et sterkt udtryk - ialfald i et slags justismord. Man har staaet i begreb med at gjøre en stor uretfærdighed ligeoverfor admiral Børresen. Og det har været overmaade vanskeligt at faa gehør for Børresens sag; thi admiral Sparre er venstremand, og han bliver derfor holdt under armene af venstrepressen, og statsraad Olsson er samlingsmand eller høiremand, og det er derfor vanskeligt at faa gehør for sagen i høire- og samlingspressen. Naar disse to magter slaar sig sammen, da skal man være meget mægtig, hvis man kan faa gehør for at tale den mands sag, som man mener er uretfærdig bedømt.

Hvad nu angaar den fremstilling, som statsraad Olsson har givet af denne fænomenale forholdsordre, saa har jeg før tilladt mig at sige, at den er ialfald ikke alsidig belyst af forsvarsministeren. Og naar statsraad Olsson kommer med denne ordre i denne forsamling for lukkede døre, hvorfor siger han da ikke: det og det mener de sagkyndige? Hvorfor siger han: om denne ordre har jeg den og den mening? Ved de forhør, som har været afholdt paa Horten, hvor 4 kommandører, 4 panserskibschefer og 1 flagkaptein har været afhørt, gaar den absolute majoritet af vidneforklaringene ikke i favør af det, som statsraad Olsson har udtalt, men i favør af admiral Børresen. Jeg spør, om det er værdigt for en forsvarsminister at søge at stikke denne kjendsgjerning under stol allerede ved denne foreløbige behandling af sagen? Hvordan var saa denne forholdsordre? I almindelighed giver man jo en saadan ordre til eskadrechefen og overlader til ham at sende en afskrift eller at meddele ordren til de underordnede panserbaadschefer. Men her blev den ikke engang stilet til eskadrechefen. Der staar kun forholdsordre, og den er sendt i 5 eksemplarer, - et til eskadrechefen og et til hver af de andre skibschefer. Og hvad gaar saa denne forholdsordre ud paa? Her vil jeg nævne det, som jeg

selvfølgelig ikke vilde nævnt i et møde for aabne døre, - jeg vil nævne noget ialfald af, hvad den gaar ud paa. Forholdsordren gaar i sin begyndelse ud paa at gjøre det samme, som den ærede forsvarsminister gjorde i denne forsamling i aaret 1905, nemlig at bibringe de, som skulde være førere, ikke mod, men frygt. Hvad gaar den dernæst ud paa? Jo, den gaar ud paa at indgyde panserbaadscheferne mistillid til eskadrechefen, idet den siger til hver af panserbaadscheferne, at de maa vaage over, at man ikke bliver afskaaret tilbagetoget til Tønsberg. Synes man, at en saadan ordre er egnet til at skabe tillid, til at skabe et godt forhold inden den eskadre, som admiral Børresen var sat til at lede? Jeg mener, at dette ikke var tilfældet. Jeg skal faa lov til at belyse forholdet med et eksempel. Det er ikke mig, som har lavet det eksempel, jeg tager det ud fra et foredrag, som jeg har hørt gjengive af flere sjøofficerer, - et foredrag som Børresen har holdt paa Horten om sagen, og hvor ogsaa admiral Sparre var tilstede. Han har der sagt om denne ordre, som blev givet paa den eiendommelige maade, hvorpaa den kom til eskadren, han har sagt: Jeg forudsætter, at jeg havde været brigadechef og stod ved Glommen som chef for fire bataljoner. Saa kommer der en saadan ordre, at bataljoncheferne skal hver for sig vaage over, at de ikke bliver afskaaret tilbagetoget til Kristiania, for det er repliepunktet. Hvad kan saa ske? Jo det kan selvfølgelig ske, at medens brigaden er i fuld kamp, saa begynder en bataljonchef at ræsonnere: Nei, nu begynder det sandelig at blive lidt hedt, det er bedst jeg trækker mig tilbage. Saa trækker han sig tilbage. Den anden siger: Nei, nu liker jeg heller ikke situationen længer. Med ordren paa sit bryst trækker han sig tilbage. Hvad bliver der saa af det hele? Intet andet end opløsning, demoralisation, ødelæggelse af den hele lille kampen.

Da saa Børresen fik denne ordre, opførte han sig da saa illoyalt, som han er anklaget for af Sparre? Nei han sammenkaldte panserskibscheferne til et møde og spurgte om, hvorledes de opfattede denne ordre, hvorledes de opfattede sagen; men de vidste ikke, hvorledes de skulde opfatte situationen, og resultatet af det møde blev saa, at der blev sendt en forestilling til kommanderende admiral. Der var ikke tale om ikke at lystre ordre; der blev kun sendt en forestilling om sagen til kommanderende admiral. Jeg spørger da, hvad bliver der igjen af dette spørsmål om illoyalitet? Der bliver ingen ting igjen af det. Det er derfor saa skammelig synes jeg ialfald, at man har straffet Børresen for noget, som han ikke burde være straffet for, og at senere, da de sagkyndige siger, at han ikke burde være straffet, for han har ikke været illoyal, saa har man ingen opreisning givet ham, tvertom, man vil ikke engang offentliggjøre de dokumenter, som generaladvokaten og expeditionschefen i forsvarsdepartementet har udtalt kunde offentliggjøres paa to eller fire linjer nær, nemlig generaladvokatens betænkning; men man vægrer sig for at offentliggjøre

dette. Jeg synes, det er en ganske eiendommelig behandlingsmaade, og jeg synes, det er beklageligt, at heller ikke forsvarsministeren skulde kunne være at formaa at give ialfald en alsidigere forklaring end den, han har givet.

Hvad jeg mener der i dette møde før sagen behandles videre maa gives bestemt svar paa, det er de sagkyndiges dom om, hvorvidt Børresen har været illoyal og har vist mangel paa omtanke og klarhed. Det er nemlig af den grund man har fjernet ham fra mobiliseringslisten, det er af den grund man har afsat ham et aar som eskadrechef. Dernæst hvad mener de sagkyndige om forholdsordren, den, som statsraad Olsson har omtalt noget? Der var en repræsentant i salen, som sagde, at jeg havde formelig anstillet forhør paa Horten om den sag. Det er ikke rigtig selvfølgelig; men jeg har for at komme saavidt mulig tilbunds i sagen talt med saa mange, jeg har kunnet komme til, og nu naar jeg krammer ud med denne min viden, saa kan forsvarsministeren berigtige det, hvis det skulde være noget galt. Hvad har de sagkyndige sagt om Børresens illoyalitet og mangel paa omtanke; hvad har de sagt om forholdsordren? Efter hvad jeg har hørt, saa skal de sagkyndige om denne have sagt, ialfald de fleste, at den kunde lede til de mest skjæbnesvangre følger. Hvad har de endelig sagt om det tredje punkt, om officersombytningen, det ønsker jeg ogsaa at faa vide. Og hvad har endelig de sagkyndige sagt om kommandoforholdet? Disse eiendommelige kommandoforhold, som ogsaa har været omtalt i pressen, hvor det hændte i juni maaned, at der laa en torpedobaadsafdeling og en panserskibseskadre og desuden en bevogtningsafdeling med en chef over det hele, admiral Sparre; da havde man ikke fælles gjenkjendelsestegn mellem disse afdelinger; jeg vil ikke tale om saadant, at man ikke havde gjenkjendelsessignal med fæstningerne. Nu, af fæstningsartilleriet venter jeg mig ikke stort, og jeg tror ikke heller, at forsamlingen venter det efter de aabenbareelser, som jeg derom har sat mig istand til at fremkomme med fra Agdenæs; men jeg havde ialfald troet, at det havde været saapas bra stel med overledelsen inden marinen, at man havde havt saadanne gjenkjendelsestegn. Det kunde ret og slet have hændt, at venner kunde skudt hverandre sønder og sammen. Og hvordan blev det saa siden, i september? Da laa der ogsaa flere afdelinger som skulde operere sammen, i tilfælde de blev angrebet. Men ogsaa da var der den slemme mangel, at man ikke vidste: hvem skal have overledelsen over dette? Hvem skal sammenkalde disse forskjellige afdelingers chefer? Hvordan finder man disse forskjellige afdelinger, som ligger i fjorden, hvis der skulde blive kamp? De sagkyndiges dom ogsaa om dette mener jeg det var paakrævet, at man har, førend sagen gaar til komite.

Men desuden mener jeg, det er paakrævet, at man i dette hemmelige møde ogsaa faar rede paa noget andet. Det var kanske heldigt, at mødet blev holdt for lukkede døre alligevel for saa faar jeg alfald anledning til at udgyde

mine følelser i sagen uden at behøve at lægge baand paa dem. Hvad skulde den slags ting til, som at man paa et meget kritisk tidspunkt - ialfald troede mange dengang, at det var en kritisk tid - gaar hen og dimitterer mandskaberne - dette er en bebreidelse, som vel nærmest maa rettes mod forsvarsministeren - dimitterer mandskaberne, efterat de havde ligget samlet i lang tid, i flere maaneder, og havde faaet stor øvelse? Af officererne havde f.eks. en været batterichef ombord paa et af panserskibene; han var da blevet øvet i at manøvrere med sit batteri. En anden havde ligget med sin torpedobaad f.eks. ved Hvaløerne og havde faaet anledning til at gjøre sig bekjendt med sin baad og med omgivelserne og kunde manøvrere helt tilfredsstillende med den. En tredje laa ved Bergen. Men saa blev mandskaberne - ikke permitteret, men dimitteret, og der blev sat igang en skydeskole for nogle, og endel af mandskaberne strøg til udlandet. Jeg ved ikke, hvem det var, som gjorde forsvarsministeren opmærksom paa det rivende gale i dette, men man blev ialfald forskrækket over, at mandskaberne var blevet dimitteret, jeg ved ikke om man først havde staaet i den tro, at de var permitteret, man blev ialfald forskrækket over, at de paa denne maade var spredt for alle vinde, at blandt andet nogle var reist til udlandet. Hvad gjorde man saa? Jo, saa gik man hen og gjorde et personombytte over det hele, saaledes at daa flaaen atter skulde opsættes, da blev den officer, som havde ligget borte i Bergen og havde øvet sig op i manøvreringen af torpedobaad, gjort til batterichef paa "Tordenskiold", og den, der havde ligget ved Hvaløerne og øvet sig op med torpedobaad, blev sendt til Bergen og blev chef for torpedobaad derborte. Ogsaa om dette punkt har sagkyndige udtalt sig, jeg tror, det vilde være gavnligt, om den ærede forsvarsminister, før man gaar videre i sagen, vilde give klar og grei besked om de sagkyndiges dom med hensyn til disse fire spørsmaal. Jeg behøver vel ikke at give forsvarsministeren nogen afskrift af spørsmaalene, for han har dem naturligvis i sit dossier.

Præsidenten: Præsidenten er af den opfatning, at det vilde være heldigt for diskussionens gang, om statsraaden snart fik anledning til at besvare den række spørsmaal, som nu er stillet til ham. Hvis derfor de foran statsraaden indtægnede talere ikke gjør nogen indsigelse derimod, vil jeg give ordet til forsvarsministeren. - Nogen indsigelse er ikke fremkommet.

Statsraad Olsson: Da jeg, forrige gang jeg havde ordet, talte om den forholdsordre, som er nævnt af hr. Egede-Nissen, var det ikke meningen i detalj at gaa ind paa, hvorledes det forholdt sig med denne ordre. Jeg nævnte ordren som et eksempel for at vise, at der her var sagt at saadan militær beskaaffenhed, at naar de skulde ret bedømmes, saa kunde det være ønskeligt, at der var militære med i bedømmelsen. Hr. Egede-Nissen mener, at

denne ordre var feilagtig. Jeg har ikke oppfattet ham saa, at den var feilagtig i og for sig, men feilagtig i formen

-

Egede-Nissen: Ja, netop.

Statsraad Olsson: Det kan jeg ikke være ganske enig i. Det er almindeligt i det militære, at nogle af de høiere underchefer faar underretning om den forholdsordre, som er givet de høieste chefer forat de skal være bekjendt med forudsætningerne. Det eneste man kunde sige, var det, at admiral Sparre kanske ikke kunde have behøvet med denne forholdsordre til admiral Børresen ogsaa at sende ordre om, at skibscheferne skulde faa den. Man kunde have gaaet ud fra, at Børresen havde gjort det selv. Men det er jo et noksaa underordnet spørsmål, hvorvidt det blev gjort paa den ene eller den anden maade.

Det er sagt om denne ordre, at den skulde have bundet cheferne for meget, og det er sagt, at denne ordre ikke engang var stilet til eskadrechefen. Men det maa erindres, at denne forholdsordre oversendtes med en skrivelse til eskadrechefen, som var den egentlige ordre, og hvori det stod, at forholdsordren skulde følges i hovedprincippet. Denne fremgangsmaade er efter min mening fuldstændig korrekt. Saa er der videre sagt af hr. Egede-Nissen, at efter ordren var det meningen, at de fire panserskibschefer skulde passe paa eskadrechefen, og at de kunde naarsomhelst drage ud af eskadren. Det er ogsaa en fuldstændig feilagtig opfatning af hr. Egede-Nissen. Saalænge de staar under eskadrechefens kommando, er der ingen anden end eskadrechefen, der har overkommandoen, og det er efter reglementet, at de maa følge hans befalinger. Det blev nævnt som eksempel paa, hvor gal en saadan ordre skulde være, at der ved Glommen stod en brigade paa fire bataljoner, og der kom ordre om, at brigaden skulde trække sig tilbage. Bataljonerne skulde da uden videre kunde trække sig ud af brigadeforbandet og begive sig paa hjemveien. Nei, det kan de ikke gjøre. Det eksempel er ikke heldigt valgt for det, hr. Egede-Nissen vil forfegte. Det er almindeligt, at bataljonscheferne ved en brigade faar vide forudsætningen paa forhaand, for at de i tilfælde kan drage nytte deraf; men de kan selvfølgelig ikke bryde ud af brigadeforbandet, de staar under brigadechefens kommando. Men omstændighederne kan gjøre, at de bliver drevne væk, og da er det nyttigt at vide, hvor de skal søge at komme hen. Da admiral Børresen talte med sine skibschefer om denne forholdsordre, saa fortalte han dem ikke - ialfald kan jeg ikke se af sagens dokumenter, at han har gjort det - at der var en skrivelse med, hvori det stod, at det var hovedprinciperne i denne ordre, de skulde følge. Saa skrev admiral Børresen til Sparre. Denne skrivelse har ikke skibscheferne seet, tror jeg, ialfald er det kun enkelte af dem, som saa den. Deri forklarer han, at det ikke gaar an at fremgaa, som af kommanderende admiral befalet, og saa tegner han op en

skisse, hvorved han fremstiller som umuligt, hvad kommanderende admiral har befaleet. Hans optræden derved er ikke loyal. Det er illoyalt af en underordnet at fremstille en ordre, som er given, saaledes at den bliver latterlig. Den skisse, som Børresen optegnede er af den art, at det ikke er muligt, at det kunde have været Sparres mening, at der skulde gaaes frem paa den maade. Der er konstrueret op et tilfælde, som er af den beskaffenhed, at vistnok ingen sjøofficer eller militær kunde finde paa i et saadant tilfælde at gaa frem paa den maade. At fremstille et saadant tilfælde som noget, admiral Sparre havde ment med sin ordre, det mener jeg, er ikke fuldt loyalt ligeoverfor en overordnet. Da admiral Sparre fik den skrivelse, saa svarede han paa den og forklarede, at det var en misforstaaelse af hr. Børresen dette, og saa anmodede han Børresen om, at han skulde meddele skibscheferne, hvad Sparre nu udtalte om forstaaelsen af ordren. Det er imidlertid, saavidt man kan se af forhørene, ikke blevet gjort.

Saa blev der talt om, at de ikke havde gjenkjendelsessignaler ved en anledning i juni maaned, og det er netop, hvad der staar i Børresens skrivelse, det som hr. Egede-Nissen citerer, dette at de havde ikke gjenkjendelsessignaler, og at de kunde kommet til at skyde paa hinanden. Dengang stod de alle under admiral Sparres direkte kommando for anledningen, og de havde ikke faaet nogen tilladelse til at skyde skarpt, og de havde ikke faaet nogen underretning om, at der kunde blive kamp; for alt som henhørte til den svenske flaade laa i Østersjøen og ikke et eneste fartøi havde passeret sundet. Hvad man end mener om dette, saa var det ialfald ikke saa særdeles farligt.

Saa er der talt om dimission af mandskaber. Det var i den døde tid, da man ventede paa afstemningen; da blev der hjemsendt endel baade fra armeen og fra marinen. Fra marinen blev der hjemsendt 245 mand menige værnepligtige fra forskjellige steder, som havde været inde noksaa længe, og forudsætningen var, at de skulde indkaldes igjen

Egede-Nissen: De blev dimitterede, ikke permitterede.

Statsraad Olsson: Jeg har heller ikke sagt, at de blev permitterede. Disse mandskaber blev hjemsendt, og vi var opmærksom paa, at nogle af dem kunde faa anledning til at reise bort, reise tilsjøs igjen, og det skede ogsaa. Jeg ved ikke saa nøie, - det er ikke let at faa rede herpaa -, hvormange, det var, som ikke kom igjen ved indkaldelsen, jeg tror det var 10 mand. Men dengang antog man, at man i løbet af 24 timer kunde faa ind tilstrækkelig af øvet mandskab. Det var ikke nogen synderlig stor styrke, saa det spiller i og for sig ikke stor rolle.

Saa er der fremdeles talt om ombytningen af officerer og befal. I den tid da vidste man, at der ikke var tale om, at krigen kunde bryde ud - holdt man en skydeskole og

en torpedoskole, hvorved man fik oplært befalet i torpedøvelser og i skydeøvelser. Derved blev der noget ombytte af befalet, idet nogle af dem, som var paa pantserskibene, blev sat over paa torpedoskolen eller skydeskolen, og der blev ogsaa noget ombytte ved torpedobaadene. Men da man saa nogen tid efter indkaldte alle, saaledes at hele marinen saa at sige blev mobiliseret, blev der endel ombytning i befalingspersonalet. Admiral Børresen udtaler angaaende ombytningen af befal, at den var en stor fejl, fordi en del befal derved kom paa fartøier, hvor det ikke havde været gjort tjeneste i den sidste tid. Ved nærmere at undersøge dette finder man, at kommanderende admiral har fra admiralstabschefen indtaget forslag om, hvorledes befalet skulde anbringes, naar det nu blev helt mobiliseret. Forslaget er fremsat efterat de forandringer, der foranledigedes ved skydeskolen og torpedoskolen havde fundet sted, og da disse skoler skulde opløses igjen, og man samtidig skulde mobilisere det resterende af marinen, skulde man have forslag fra admiralstabschefen om, hvorledes de skulde anbringes. Det forslag admiralstabschefen indsendte, indeholdt den befalsfordeling, som blev befulgt. Det forslag fra admiralstabschefen ligger blandt sagens dokumenter, og det er approberet af kommanderende admiral, saaledes at det har de forsaavidt været begge to om. Nu siger admiralstabschefen, at han var nødt til at foreslaa som gjort, fordi man havde sat igang i de 3 uger skydeskolen og torpedoskolen, og derved havde forandret noget i befalets placering, og det fik man bibeholde. Han mener saaledes, at han var bundet i sit forslag. Admiral Sparre har ikke leveret noget skriftligt om det - oplysningerne om dette kom i sidste øieblik, men han har sagt mundtlig, at der var konfereret med admiralstaben ogsaa om den første fordeling i anledning af skyde- og torpedoskolen, saaledes at Børresens forsvar for sit forslag synes at være meget tvilsomt. Nu, jeg mener det, at hvis de havde den mening dengang, man gik over til skydeskole og torpedoskole - det var jo øvelser, som var nyttige, hvis der skulde blive krig - hvis man dengang havde den mening, at man ikke burde sætte nogen af befalingsmænd fra pantserskibene o.s.v. over til disse skoler, eller at de igjen burde indsættes i de tidligere stillinger, kunde jo det uden videre være gjort. Eskadrechefen kunde have sagt: De bør blive her i denne tid, eller han kunde siden have sagt: Jeg maa faa dem tilbage igjen, saa havde det ingen sag været at faa det ordnet. Denne anke var, som sagt, oplyst i admiral Børresens skrivelse, og citeret af hr. Egede-Nissen ---

Egede-Nissen: Jeg citerede ingen ting.

Statsraad Olsson: Jeg kjender igjen oplysningerne, som sagt; admiral Børresen kunde bare have bedet om at faa det befal han ønskede tilbage igjen, saa kunde der naturligvis

ikke være noget i veien for det. Efter sagens dokumenter er det altsaa saa, at der foreligger et forslag om befalets placering fra admiral Børresen, og det forslag er approberet af admiral Sparre. Var det nødvendigt at have de samme officerer tilbage til de samme pantserskibe, saa kunde admiralstabschefen blot have sagt det til admiral Sparre, og havde da admiral Sparre ikke fulgt hans raad, kunde han have beklaget sig siden.

Saa er det spørsmål om, hvad de sagkyndige har sagt. Jeg husker ikke det saa nøie altsammen. Jeg husker, at de sagkyndige har udtalt sig om, hvorvidt admiral Børresen, da han talte med skibscheferne om den nævnte forholdsordre, gjorde det paa en maade, som var illoyal ligeoverfor admiral Sparre, og med hensyn til dette spørsmål er flertallet af dem af den mening, at saa ikke var tilfældet. Jeg var ikke da tilstede, og jeg kan ikke have nogen egentlig mening om det; men jeg mener, at den skrivelse, som admiral Børresen sendte admiral Sparre, den var ikke fuldt loyal.

Saa var der tale om eskadrene i 1905. Der var en eskadre, som laa i Fredriksstad, i Hvalerdistriktet, saa var det den saakaldte flyvende eskadre, Skagerak-eskadren, og saa laa der nogle monitorer og torpedobaade ved Tønsberg, og saa var det den vestlandske eskadre. Der blev i 1905 ingen bemærkninger gjort vedkommende denne eskadreinddeling, saavidt jeg ved; jeg har ikke hørt noget om det; men senere er der kommet endel bemærkninger, der er da blevet gjort bemærkninger ved, at to skibe blev sendt fra Kristiansand til Vestlandet, og der er gjort bemærkninger ved, at de tre eskadrer ikke var sat under admiral Børresens kommando. Imidlertid forelaa der dengang, vaaren 1905, forslag fra admiralstaben - det er den, som har at opgjøre mobileringsforslag(?) - om disse selvstændige eskadrer. Det samme forslag har foreligget ogsaa før; det er et forslag, som er gjort op efter samarbeide mellem arme og marine. Skagerakeskadren har man kaldt en flyvende eskadre; den skal være mest mobil, og det var den man talte om kunde gaa til Gøteborg og ødelægge der; det indgaar i admiralstabens forslag, at der skulde være en saadan eskadre - den havde væsentlig til opgave - det staar udtrykkelig i forslaget - at gaa ud og rense Skagerak og Kattegat for fiendtlige krydsere. Fredrikstadeskadren, Hvalereskadren, havde til opgave at forsvare Fredrikstad. Der er et mineforsvar der, som er meget svagt, idet artilleriforsvaret ligger mindre bra til, og derfor var det nødvendigt, at man specielt der havde assistance af fartøierne. Denne eskadre var altsaa bundet til farvandet, det vilde i almindelighed være vanskeligt at tage den helt bort, og det vilde efter dens beskaffenhed ikke passe at lade den gaa ud med Skagerakeskadren paa togt. Admiral Sparre var den, som havde kommandoen over det hele. Alle eskadrer stod under ham, og han havde dampbaaden "Heimdals" til sin disposition for selv at kunne være tilstede, naar det var paakrævet.

Dette var forholdene. Disse eskadreforanstillinger var udført i overensstemmelse med, hvad der af marineautoriteterne efter samraad med armeautoriteterne var foreslaaet. Der har været anket over, som sagt, at admiral Børresen ikke havde kommandoen over alle eskadrer. Det er et spørgsmaal, som er oppe til overveielse. Saa er der ogsaa anket over fra admiral Børresens side, at man havde denne vestlandske eskadre. Den er ogsaa opsat efter konference med armeen, idet den foruden at beskytte vestkysten havde til opgave saavidt gjørligt at lette eller sikre mobiliseringen paa vestlandet, hvor forholdene kan være noksaa vanskelige for troppesammendragning. Der er nu talt om, at admiral Børresen havde endel bemærkninger at gjøre ved ordningen med disse eskadrer. Det hørte jeg intet om i 1905. Det er kommet frem senere, og det spørgsmaal er taget under overveielse. - Jeg erindrer ikke, om der nu var noget mere at besvare.

Præsidenten: Jeg vil tillade mig at rette et spørgsmaal til forsvarsministeren, som jeg tror, det kunde være af nogen interesse at faa besvaret. Denne saa meget omtalte forholdsordre, som af kommanderende admiral blev sendt til eskadrechefen, - blev den sendt uden eller efter konference med forsvarsministeren?

Statsraad Olsson: Den er nærmest foranlediget af mig eller sendt efter konference med mig. Der blev gjort opmærksom paa, at Tønsberg befæstninger var et replipunkt, hvortil de skulde søge at trække sig tilbage. Det var noget, som man var enig om i Norges forsvarskommission. Det er forresten noget, man har været enig om længe. Tønsberg befæstninger blev bygget i den hensigt at skulle være et saadant replipunkt for marinen. Det er og har altid været anset for en gunstig flankestilling for en del af vor marine. Det var paa den tid baade af taktiske og politiske grunde - som jeg ikke nærmere behøver at komme ind paa - nødvendigt, at der fra vor side ikke blev taget det første skridt til krigens begyndelse, det burde tages fra den anden side, og for at være sikker paa, at marinen i saa henseende ikke skulde træffe nogen forføjninger, som kunde bringe os op i viderværdigheder, fandt man det nødvendigt at lade udgaa en saadan ordre. Der var en hel del snak om at reise til Gøteborg og ødelægge den svenske flaade, lægge miner ved indløbet til Gøteborg og blokere det o.s.v. Det maatte man være sikker paa, at vore fartøier for det første ikke indlod sig paa, og det var nødvendigt, at torpedobaadene ikke kom ned i de farvande; selv om man ikke vilde gjøre noget ved Gøteborg, var det nødvendigt, at de ikke kom ned i de farvande paa det tidspunkt; for da kunde der let skeet en ulykke.

Præsidenten: Jeg forstaar forsvarsministerens udtalelse saa, at for det første udsendelsen af denne forholdsordre skede efter konference med forsvarsministeren, og at ogsaa

ordrens reelle indhold var affattet efter lignende konference.

Statsraad Olsson: Ja, hr. præsident!

Ivar Aavatsmark: Jeg skal med nogle ganske faa ord motivere min stemmegivning med hensyn til denne sags oversendelse til en af komiteerne. Jeg skal ikke følge det eksempel, som min ærede kollega i militærkomiteen, hr. Egede-Nissen har slaaet ind paa i sit inkvisitoriske forhør; han lader til allerede paa forhaand at have taget standpunkt, og han kommer med oplysninger, som jeg ikke kjender til. Jeg synes, at hr. statsraad Olsson har været meget elskværdig i sin besvarelse til hr. Egede-Nissen, altfor elskværdig. Jeg mener, at denne sag kan først afgjøres, naar komiteens indstilling foreligger, paa dette tidspunkt at komme med alle disse enkeltheder, synes jeg er at spille Stortingets tid. Hr. Abrahamsen har foreslaaet at sagen skulde sendes til odelstinget for at tilstilles protokolkomiteen. Jeg kan ikke være enig med protokolkomiteens formand i det. Det er imidlertid ikke nogen mistillid til protokolkomiteens formand eller protokolkomiteens medlemmer, men jeg finder, at denne sag er af den beskaffenhed, at den bør behandles af sagkyndige paa det militære omraade. Jeg kan være enig i, at det kan have sine vanskeligheder at oversende sagen til militærkomiteen, da militærkomiteens formand tidligere har havt med sagen at gjøre, og da vi nu her har hørt, at et af dens medlemmer, hr. Egede-Nissen, har taget standpunkt paa forhaand. Jeg synes derfor, det rigtigste vil være at nedsætte en specialkomite til at behandle sagen, og man kunde da tage medlemmer fra militærkomiteen med i den komite. Jeg skal villig indrømme, at en saadan behandling muligens i nogen grad vil sinke Stortingets arbeide; men er det saa, at denne sag er saa vigtig, saa faar vi ogsaa finde den fornødne tid til at behandle den. Vil man have sagen udredet, saa mener jeg, at der ikke kan være nogen grund til at oversende den til en almindelig komite for derved at spare tid; man faar sende den til en komite, som har forudsætningerne for at kunne afgive den mest betryggende indstilling i sagen.

Eidem: Som jeg sagde i mødet for aabne døre, falder min hovedopfatning af denne sag omtrent sammen med, hvad den ærede statsminister sagde. Den personlige strid mellem disse to admiraler er blaast op til en uforholdsmæssig størrelse og til dimensioner, som den aldrig burde havt, saavidt jeg kjender til sagen. Der er lagt saamegen betydning ind i de ting, som er foregaaet her, at enhver sagkyndig vil forstaa, at der er overdrivelser baade paa den ene og den anden side, men der er paa den anden side ogsaa kommet frem vigtige ting, vigtige sider af sagen, som er nævnt nu her idag af statsraaden og hr. Egede-Nissen, som er, som jeg sagde før, af den mest vitale interesse for vort forsvar, og som maa tages under

overveielse for at komme til et resultat om, hvorledes den øverste ledelse af vor marine i krig bør omorganiseres, om der ikke, som statsministeren sagde, kan findes former, som kan gjøre den slags historier som disse umulige, eller ialfald vanskeliggjøre, at saadant, som her er håndt, kan komme frem igjen. Det er tydelig, at der er svagheder i marinens øverste organisation. Saadanne ting som dette burde ikke have kunnet hænde, hvis marinen havde været organiseret saaledes, som andre mariner er organiseret for krig. Vi har faaet vor marines organisation her som saamange steder som en kopi af armeen, men armeen og marinen er to forskjellige ting, saa forskjellige som jordbrug og skibsrederi, det gaar ikke an at støbe dem i den samme form, det fører ikke til noget godt. Al historie viser, at der, hvor det er forsøgt, er det gaaet galt; det er gaaet galt i Sverige, Tyskland og Frankrige. Al søkrigshistorie viser, at de to etater er saa væsensforskjellige, at de maa finde sine egne former. Den nuværende form er, at vi har faaet en admiralstab aldeles som armeens generalstab og paa en vis sideordnet med kommanderende admiral. Det tror jeg ikke er nogen holdbar ordning fordi om den kan have vist sig som en heldig organisation for armeen. Det er netop disse spørsmål og spørsmålet om kommandoforholdene i Kristianiafjorden under krig som statsraaden berørte. Det viser sig af, hvad statsraaden sagde, at man er ikke sikker paa, hvordan forsvaret tilsjøs skal ledes. Kommanderende admiral mente, at han i sidste øieblik kunde reise ned og tage kommandoen, hvis noget kom paa; men han vilde da kommet derned som en ny mand i dette uden at have fulgt øvelserne udover sommeren, og det vilde neppe været heldigt. Jeg er enig med statsraaden i, at det vil være omtrent umuligt at lade chefen for den flyvende eskadre tillige være chef for flaaden i Kristianiafjorden, og hvis han, hvad man ogsaa kan tænke sig, befinder sig paa vestkysten eller nede ved svenskekysten, saa kan han ikke samtidig være chef for afdelingerne i Kristianiafjorden. Vi har en militær og maritim distriktsinddeling, hvor distriktschefen i 1ste distrikt er ansvarlig for mobiliseringen, og da skulde det synes rimeligt, at den mand, som er ansvarlig i fred, overtog kommandoen i krig og tog følgerne af den maade hvorpaa han havde passet forsvaret i fred. Saaledes gjøres det andre steder, og det synes rimeligt, at det ogsaa gjøres hos os. Jeg nævner dette kun, for at man kan se, at vi her er komne ind paa organisationsmæssige, militære spørsmål, som det vil være overmaade vanskelig, saavidt jeg kan forstaa, for protokolkomiteens medlemmer at bedømme og udtale sig om. Det maa være militærkomiteens sag at komme med henstilling til styrelsen at tage de og de ting under overveielse, og pege paa de og de ting, som burde være anderledes, og som der bør gjøres de og de forandringer i. Jeg er enig med den ærede statsminister i, at dette er uendelig vigtigere end hele denne personlige strid, som beskjæftiger aviserne og optager opinionen her i denne sag. For mig staar ikke den som det vigtigste; jeg

tror, at dens betydning er meget overdrevet; men for mig staar vort forsvars effektivitet som det vigtigste. At vi har gjort erfaringer i 1905, hvor vi første gang satte hele vor marine paa krigsfod, det kan alle forstaa, og at der viste sig svagheder og mangler, er ikke andet, end man kunde vente; men derfor er man forpligtet til nu hurtigst mulig at gjøre, hvad man kan, for at rette paa de feil og mangler. Dadelen behøver ikke nødvendigvis at være rettet mod nogen person; herom vil jeg ikke udtale mig, da jeg ikke har seet sagens dokumenter. Naar man er kommet ind paa en realitetsdebat om detaljerne, som hr. Egede-Nissen foranledigede, og statsraaden optog, saa er det efter min mening noksaa uheldigt, hvis man ikke straks ogsaa vil læse op dokumenterne; for ellers kan man faa et helt skjævt syn paa hele sagen: for den ene eller for den anden, mod den ene eller mod den anden.

Der blev nævnt noget her idag om, at muligens ogsaa militærkomiteens medlemmer havde taget parti i sagen. Det kan jeg ikke skjønne. Ingen af militærkomiteens medlemmer har hidtil havt det mindste med denne sag at gjøre; ingen har seet dokumenterne, saa vi har ikke kunnet tage parti i sagen. For mit vedkommende vil jeg sige, at jeg staar helt og holdent upartisk ligeoverfor de to personer, som det her dreier sig om. Den eneste, som kjender sagen, er generaladvokaten - og det er sandt nok - han er jo medlem af militærkomiteen; men alle andre staar helt upartisk i denne sag. Jeg for min part har ikke taget bestemt parti og vil ikke gjøre det, før jeg f.eks. har seet ordlyden af denne ordre. Jeg mener, det er faafængt her at diskutere den ordlyd. Den kan være slig, som her er nævnt, at skibschefen derved løses ud fra sit eskadreforband; den kan være affattet i saa bestemte udtryk, at skibschefen vil føle det som sin pligt, hvis han tror, at eskadrechefen gjør en feil, at negte at lystre ordre for ikke at blive afskaaret fra sin basis. At skrive en saadan ordre tvetydig er i sig selv en stor feil. Man tænke sig den situation, at eskadren f.eks. pr. signal er beordret formeret til kamp i kolonne, og en skibschef staar i den formening, at hvis han lystrer chefens signal, saa bliver han afskaaret fra sin basis, og det saa staar i en ordre fra kommanderende admiral, at det maa han for guds skyld sørge for ikke kan hände! En slig ordre maa være saa tydelig, at der ikke er spor af tvil tilbage. Men dette er umuligt at diskutere, før man faar læse ordren og dens ordlyd.

Statsraaden nævnte noget om, at der var dem, som havde under mødet for aabne døre nævnt, at hans afgjørelse var feilagtig. Jeg vil for mit vedkommende sige, at jeg har ikke sagt og ikke ment noget saadant. For mig staar det saa, at den afgjørelse, som er truffen, kan omtrent passe for det, som er hændt i selve den personlige strid mellem admiralerne. Det kan hände, at jeg kan faa en anden mening, naar jeg ser sagens dokumenter; men jeg mener for min personlige del, at denne strid om loyalitet eller ikke

- loyalitet, om fuld tillid eller ikke fuld tillid, som skulde have været vist o.s.v., har mindre at sige.

Af de andre ting, som er nævnt af hr. Egede-Nissen, er der derimod mange, som har meget at sige; men de staar ikke i direkte forbindelse med den egentlige admiralstrid, saavidt jeg kan forstaa. Imidlertid er man nu kommen saa langt ind paa disse enkelte spørsmaal, at det vilde være uheldigt, om vi ikke fik høre, hvad den sagkyndige forhørsret, som har været nedsat, mener, og hvad generaladvokatens opfatning af dette er. Hvem kan dømme bedre om dette stridsspørsmaal end netop disse officerer, som har været med som skibschefer eller som flagkaptein og den hele tid staaet i den nærmeste rapport med sin chef og drøftet alle planer med ham? Marinens høieste stabsofficerer skulde vel forstaa sig paa disse ting. De har havt sagens dokumenter, og paa grunlag af sagens dokumenter har de udtalt sig, og paa grundlag deraf har igjen generaladvokaten udtalt sig. Jeg tror ikke, at den offentlige opinion i denne sag bliver beroliget, før man faar vide udfaldet af dette forhør paa Horten. Man behøver ikke at tage med militære hemmeligheder; men jeg tror, at det er rigtigst at man fik vide, hvad der er fremkommet saa snart som muligt, og helst før vi gik til marinebudgettets behandling. Det glæder mig, at denne sag ikke har gjort noget sterkt indtryk paa hr. Gunnar Knudsen. Det havde jeg heller ikke ventet at den skulde gjøre. Jeg synes, at for den, som interesserer sig for forsvaret, skulde den ikke gjøre noget for marinen nedsættende indtryk. Men jeg ved paa den anden side, at der er mange, som det har gjort et saadant indtryk paa. Jeg faar til stadighed høre kritik over hele marinen og hele dens stel paa basis af det, som her er hændt, og jeg kan jo godt forstaa det. Og derfor mener jeg: læg heller kortene paa bordet, lad alle mennesker se klart i dette; hold blot de nødvendigeste militære hemmeligheder undaf. Det er det eneste, som kan nytte. Skjul ikke noget; der stikker for marinens vedkommende ikke noget under, som behøver at skjules; det kan man trygt sige.

Hvad det resultat angaar, som de sagkyndige her er komne til - og det er det spørsmaal, jeg endnu ikke har faaet besvaret ved min interpellation - saa vil jeg atter spørge, om det ikke skulde kunne gaa an at offentliggjøre endel af disse forhør. Generaladvokaten siger selv, at det er ikke synderlig, som maa hemmeligholdes; det er bare 3-4 linier, som maa tages bort, saa kan det hele offentliggjøres. Jeg tror, at det vilde virke heldigt paa opinionen og det vilde gjøre en ende paa avisskriverierne. De har været høist uheldige, disse avisskriverier, ensidige og misvisende i mange retninger, og jeg beklager i høieste grad, at de er fremkomne. Men hvorfor er denne pressestrid reist? Den er reist, fordi afgjørelsen har været tvetydig; der har været lagt, og der kan lægges to meninger i den, og derved er der skabt to partier. Jeg mener, at tvetydigheden bør man hurtigst muligt se at bringe ud af verden. Jeg har med den bedste vilje forsøgt

at tyde konklusionen og afgjørelsen af 25de oktober 1906; men jeg har ikke kunnet forstaa, hvad der er meningen, og hvad der ikke er meningen, specielt dette med "den fulde tillid", om det var rettet til den ene eller til den anden kant, om det skulde betyde f.eks., at admiral Sparre her ikke havde vist den tillid, han burde have vist - saa har jeg for min part opfattet det. Jeg troede virkelig, at det gik direkte paa forholdsordren, at Sparre havde sendt denne til Børresens underordnede chefer. Det kunde jo siges var ikke at vise den tillid, han burde have vist til eskadrechefen. Jeg troede virkelig, det gik paa det. Andre har sagt det modsatte - jeg ved det ikke.

Siden der her er gaaet ind paa enkelte af sagens detaljer, vil jeg bare komme med et par ganske korte bemærkninger, for at det ikke skal staa aldeles ensidig belyst, dette her, som vi desværre alligevel ikke kan faa fuldt dokumenteret, idet dokumenterne endnu ikke kjendes af Stortingets medlemmer. Jeg vil bare gjøre et par bemærkninger ligeoverfor, hvad statsraaden oplyste. Om ordren har jeg allerede talt, den mener jeg det kan ikke nytte at diskutere om, før vi kjender ordrens ordlyd. Med hensyn til det, som statsraaden fortalte om, at admiral Børresen havde faaet en ordre, hvis resultater han tegnede op for sine skibschefer paa en saadan maade, at det maatte kunne opfattes som en kritik og uberettiget kritik ligeoverfor kommanderende admiral, saa er jo det ogsaa temmelig vanskeligt at sige noget om, før man har nærmere kjendskab til, hvad han har tegnet op, og hvordan denne ordre lød. ---

Statsraad Olsson: Det var ikke ligeoverfor skibscheferne, jeg sagde, det var i en skrivelse ---

Eidem: Jeg forstod det saadan, at statsraaden mente, at den ordre, som var sendt til eskadrechefen, og som var sendt i afskrift til skibscheferne, indeholdt en angrebsplan, som admiral Børresen tegnede op paa papir for sine skibschefer, da han havde kaldt dem sammen, og at han gjorde dette paa en saadan maade, at han ikke havde grund til at tro, at kommanderende admiral vilde give en saa umulig ordre.

Statsraad Olsson: Faar jeg lov til at gjøre en bemærkning med det samme, forat jeg ikke skal glemme det. Nei, jeg sagde ikke det. Det er meget muligt sandsynligt at han har gjort det for sine skibschefer, men jeg sagde kun, at i en skrivelse til admiral Sparre fremstillede han sagen saaledes. Skibscheferne kjendte ikke til, hvad han har skrevet til Sparre, og de har vist heller ikke under forhøret udtalt sig om den skrivelse.

Eidem: Det forekommer mig, at statsraaden udtalte, at han samlede skibscheferne - jeg har ialfald noteret det saaledes, - at han samlede skibscheferne, at han tegnede op hvordan han tænkte sig, at angrebet efter Sparres ordre

skulde gjøres, og at den fremstilling, som han gav der, var gjort paa slig vis, at det maatte være gjort i ond tro.

Præsidenten hørte meget tydelig den omtalte bemerkning af statsraaden. Den gik ud paa, at det var i skrivelse til admiral Sparre, at denne tegning var leveret.

Eidem: Det kan forsaavidt for mig ikke her have synderlig betydning, idet jeg mener, at ogsaa disse ting er overmaade vanskelige at dømme om, uden at man har seet sagens dokumenter. Det er omtrent umuligt. Og hvordan skal man kunne bedømme, om det, som admiral Børresen der har fremstillet, ikke med rimelighed fremgik af kommanderende admirals ordre? Det kan man jo ikke dømme om uden at have seet ordren. Derimod den anden ting, hvis admiral Sparre har skrevet til admiral Børresen og bedet ham tilkjendegive for sine skibschefer, at han har misforstaaet ordren, og han ikke gjorde det, saa er det selvfølgelig galt. Jeg ved ikke, hvoraf dette fremgaar. Men er det saa, da vil jo den beskyldning for illoyalitet være begrundet til en vis grad. -

Statsraad Olsson: Hr. Præsident! Jeg sagde, at jeg har af forhørene ikke seet det.

Eidem: Jeg var opmerksom paa, hvad statsraaden sagde, at han ikke havde seet det af forhørene.

Saa kommer vi ind paa det, som jeg mener er ganske anderledes vigtigt end alt dette her med loyalitet og ikke-loyalitet, og det er kommandoforholdene i Kristianiafjorden, hjemsendelsen af mandskaber, igangsættelsen af skoler, skydeskole og torpedoskole, og opløsningen af eskadren netop i denne vanskelige tid. Men se der er vi inde paa politiske forhold. Hvis de politiske forhold var saadanne, at man troede, man trygt kunde gjøre det, se da kan jo denne handlemaade være berettiget. Den del af politiken i 1905 har været debatteret saa ofte her før, specielt under armedebatten, at jeg skal ikke her komme ind paa det berettigede eller ikke-berettigede ved den - resultatet har jo vist, at det gik godt. Den side af sagen vil jeg ikke befatte mig noget med; men en anden sag er det, at jeg mener, at selv om forholdene var temmelig trygge i den tid, saa burde det have kunnet gaa an at permittere disse folk, sende dem iland med tilhold om at holde sig hjemme i landet og være klar til at møde frem paa korteste varsel. Man maatte da have givet dem dagsbetaling og kostgodtgjørelse; men det forekommer mig, at det vilde have været en rimelig og rigtig foranstaltning. Det er nemlig saa, at naar man sender hjem 245 øvede folk fra en liden eskadre paa 4 panserskibe, svækker man jo denne eskadres kampdygtighed i ganske betragtelig grad. Man svækker den saa meget, at der kan live nederlag, hvor der ellers kunde blevet seir. Derom er der ingen tvil. Det er for os en overordentlig farlig og

viktig foranstaltning at sende hjem 245 mand, som har havt øvelse i 7 maaneder. Der skal 7 maaneder til igjen for at skaffe andre folk med lignende uddannelse. Selv om man kan sige, at man kan faa igjen folk, som har havt øvelse før, saa er de ikke trænede paa den vis som disse, som bliver sendt hjem. Den moderne uddannelse i en marine nu gaar ikke ud paa bare øvelse og instruktion; men den gaar ogsaa ud paa træning, simpel træning af folkene. Ved artilleriet f.ex. Der maa folkene trænnes til at lade kanonerne hurtig og skyde fort; det, at et panserskib skyder dobbelt saa fort med et øvet kanonmandskab som med et andet mindre øvet, vil jo praktisk talt sige, at man har to panserskibe istedetfor et. Det var en foranstaltning, som vakte, for at bruge et yderst mildt udtryk, forbauselse inden marinen at disse folk sendtes bort uden tilhold om at indfinde sig igjen paa korteste varsel. Det samme var tilfældet med ombytningen af officererne. Se, der er man jo inde paa rent militære foranstaltninger og rent militære kommandoforhold. Den vakte selvfølgelig ogsaa i høi grad forbauselse inden marinen. De to skydeskoler sattes igang, som om man var i den dybeste fred; for skydeskole og torpedoskole er fredsforanstaltninger. I en eskadre, som er mobiliseret for krig, eller med krig for øie kan man ikke sætte igang torpedoskoler og skydeskoler. Da har man torpedoskole og skydeskole god nok ombord paa sine torpedobaade og panserskibe. At løse eskadren op og sætte skoler igang, det er en fredsforanstaltning; men det kan jo hände, det var berettiget under de eksisterende politiske forhold at gjøre det. Det er muligt, at situationen var saadan. Men i det øieblik man fandt atter at maatte kalde flaaen sammen, fandt at maatte mobilisere marinen i de sidste dage af august, - da burde de skoler øieblikkelig været opløste. Man burde ladet officererne ved skolerne øieblikkelig begive sig til de poster, hvor de før havde været øvede, og hvortil de i sommerens løb var utdannede. Dette var senere vanskeligt at gjøre. Officererne var kommanderede til sine skoler, og der var truffet ny udkommando, som f.eks. fordelte officerer fra Kristianiafjorden til Bergen. Her er ogsaa et stridsspørgsmaal mellem kommanderende admiral og admiralstabschefen, idet admiralstabschefen mener, at han var bundet ved udkommandoen saaledes, at hans mobiliseringsliste ikke kunde været anderledes end den blev. Det kan jeg heller ikke udtale mig om, før jeg faar se sagens dokumenter. Men i sin almindelighed er vi her inde paa en stor organisatorisk fejl ved hele vor marines ledelse, dette at der sidder én mand, kommanderende admiral, som har med hele fordelingen og udkommandoen i fred men ingenting med fordelingen i mobiliseringstilfælde. Det har den anden, admiralstabschefen. Disse to mænd kommer herved i kollision med hinanden. Den, der skal gjøre mobiliseringslisten, maa gjøre det paa grundlag af den eksisterende udkommando, som han er absolut bundet paa forhaand til. Han kan f.eks. ikke sætte op ny

mobiliseringsliste i august og fordele en mand til et panserskib i Kristianiafjorden, som allerede er udkommanderet til en torpedobaad i Bergen. I samme øieblik udkommanderingsordren kommer, maa han forlade sin torpedobaad i Bergen, og den ligger da uden chef, og der kan gaa nogle dage, før han kan være paa sin post i Kristianiafjorden. Det er klart, at disse ting burde sortere under én mand, ikke under to. Det er ogsaa af de ting, som jeg mener militærkomiteen vilde være den rette institution til at undersøge og paatale for derefter at henstille til administrationens overveielse at faa feilene rettet. Jeg skal ikke gaa nærmere ind paa dette nu, idet jeg mener, at det hører hjemme i den komite, som skal behandle sagen, naar den har faaet sagens dokumenter. Jeg vilde bare gjøre disse bemerkninger for at vise, at jeg tror fremdeles som før, at militærkomiteen er det rette sted til at behandle denne sag, og jeg holder derfor paa, at den bør oversendes militærkomiteen, som da muligens bør forsterkes med nogle andre medlemmer, hvis man finder det nødvendigt. Hvad jeg derimod fremdeles skulde ønske ligesom hr. Egede-Nissen at faa vide, var resultatet af forhørene paa Horten. Hvad har de sagkyndige sagt, ja eller nei, til disse beskyldninger mod admiralerne? Det skulde være interessant endelig at faa høre, om det ikke skulde gaa an, om der virkelig er plausible indvendinger at gjøre mod, at dette offentliggjøres i aviserne. Jeg tror, det vil være heldigt for marinen og for marinebudgettet, for forsvaret i sin almindelighed, om kortene nu kunde lægges paa bordet, saa almenheden var sikker paa, at saadan og saadan er afgjørelsen, saa og saa meget og saa og saa lidet har der ligget i denne sag. Jeg mener, det bør gjøres, fordi jeg tror, der ligger meget mindre i den hele strid, end det er blevet gjort til. Nu gaar folk og indbilder sig, at der ligger noget under, noget bag, at der stikker noget hemmeligt under, at der kan være noget raaddent i marinen, som skal skjules. Det er det værste af alt at sligt skal troes. Da er det bedre at faa det hele lagt klart og fuldt belyst paa bordet.

Præsidenten maa minde om, at det spørgsmaal, som her først skal finde sin besvarelse, er, om sagen skal oversendes en komite og i tilfælde hvilken. Det er af flere herrer blevet fremholdt, at sagen burde gaa til militærkomiteen for leiligheden forsterket med nogle medlemmer. Jeg vil for min del i korthed sige, at jeg synes, der er adskillige momenter, som taler mod at sende sagen til militærkomiteen, og om man mener, at de momenter kunde svækkes noget ved, at militærkomiteen blev forsterket, saa taler derimod det, at det utvilsomt vil foraarsage adskillig forsinkelse i Stortingets arbeide. Derfor staar det for mig saa, at enten bør sagen sendes til en specialkomite - og hvis jeg ikke tog feil, var militærkomiteens formand hr. Bratlie selv inde paa det tidlige - eller til protokolkomiteen som af hr. Abrahamsen nævnt. Imidlertid er det vel klart, at

protokolkomiteen ogsaa vilde trænge bistand udenfor sin egen midte ved denne sags behandling. Men man kan ikke gaa til forsterkelse af protokolkomiteen, i ethvert fald ikke efter min opfatning af reglementet. Protokolkomiteen maatte naturligvis have adgang til at tilkalde og raadføre sig med mænd, som den ansaa for kyndige. Men det vilde ogsaa fremkalde en forsinkelse. For mig staar det derfor saa, at den rimeligste og naturligste udvei her er at gaa til nedsættelse af en specialkomite, altsaa beslutte, at foredraget med bilage oversendes en specialkomite paa 5 eller 7 mand, som opnævnes af valgkomiteen. Jeg skal ikke i øieblikket indlade mig nærmere paa, hvad tal man burde vælge. 5 kunde jo have den fordel, at jo færre der er, desto hurtigere vil det gaa. Men man kan kanske finde det noget for lidet. Med hensyn til bilage, som jeg nævnte, saa faar det jo blive gjenstand for nærmere undersøgelse og afgjørelse, hvormeget der kan blive tale om. Jeg vil have fremholdt denne tanke, for at de følgende talere - og der er adskillige af dem indtegnet - kan faa anledning til at udtale sig om spørgsmaalet. For mig staar det som sagt som rimeligst at sende sagen til en specialkomite.

Bratlie: Jeg har, som jeg sagde allerede forrige gang, jeg havde ordet, intet mod den af præsidenten udtalte tanke, og jeg skal villig erklære, at om sagen sendes til militærkomiteen, saa finder jeg det meget rimeligt, og det er ogsaa stemmende med mit ønske, at jeg selv paa grund af min tidligere befatning med sagen fratræder komiteen under behandlingen af denne sag. Komiteen er derfor ligefuldt beslutningsdygtig og handledygtig. Det var ikke min mening paa nogensomhelst maade, da jeg forrige gang havde ordet, at rette nogen sigtelse mod eller at ville udtale nogen mangel paa tillid til protokolkomiteen; men jeg mente efter mit kjendskab til sagen for det første, at protokolkomiteen selv, naar den skal gjenneogaa sagen og udtale sig om de reelle spørgsmaal, som i virkeligheden er kjernen i den, vil komme til at føle sig i den største vanskelighed, og dernæst, at det, saaledes som denne sag staar med ialfald delvis stridende meninger mellem marinens officerer om store principspørgsmaal og forskjellige opfatninger i den ene og anden retning ude i almenheden vil være paakrævet, at man her i Stortinget, hvor sagen nu er reist, gjør alt, hvad man kan, for at tilveiebringe en indstilling og derefter en stortingsbeslutning, som kan faa den størst mulige autoritet. Det alene vil føre til, at striden ophører, og at de afgjørelser og bestemmelser, som træffes, bliver repekteret uden videre kny. Disse hensyn gjorde det for mig utilraadeligt, at sagen kommer til protokolkomiteen, idet jeg har samme opfatning som præsidenten, at protokolkomiteen efter sin stilling ikke kan forsterkes paa samme maade som en anden af Stortingets komiteer. Jeg skal ganske kort paapege lidt nærmere de grunde, som efter min mening gjør, at protokolkomiteen vil komme i vanskeligheder med denne sag, idet jeg skal holde mig til

de momenter af saglig natur, som allerede er nævnt af tidligere talere. Det første er den saakaldte forholdsordre. Denne forholdsordre er udgaaet fra kommanderende admiral, - efter hvad departementschefen nu har oplyst dog efter konference med ham, - og den var tilsigtet at skulle være et generelt direktiv for admiral Børresen som eskadrechef med hensyn til den maade, hvorpaa han skulde optræde med eskadren. Det har været dens hensigt - et generelt direktiv. Forholdsordren var imidlertid affattet saaledes, at det ikke kan negtes, at enkelte af de herrer, som har modtaget ordren, har opfattet den anderledes. Den er ikke helt ud bleven forstaaet som et saadant direktiv, og - man kan sige, at det var berettiget eller ikke berettiget - faktum er, at enkelte har opfattet den som en ordre, som har grebet ind paa eskadrekommandoens detaljer udover et saadant generelt direktiv, og enkelte skibschefer har fundet, at forholdsordren af den grund stillede dem i en særdeles vanskelig stilling. Hvis man derfor vil stille det almindelige militære krav til denne forholdsordre som til enhver anden ordre i det militære, at den ikke alene skal kunne forstaaes, men at den ikke skal kunne misforstaaes, saa har faktum vist, at denne ordre ikke har været fuldkommen, idet den er bleven misforstaaet af flere. Og det maa man huske paa, at dette er en noksaa farlig sag. Det er noget, som ikke bare har hændt os i 1905, men som har hændt i mange lande, hvor der har været udsigt til krig, eller hvor man virkelig har faaet krig, at netop den slags forholdsordrer, som er udgaaet fra de øverste kommanderende hjemme, enten er bleven misforstaaet eller er bleven opfattet som bindende i en eller anden retning, i skadelig grad, saaledes at dette har ført til følger, som vi alle maa ønske aldrig kunde ramme os. Bedømmelsen af, hvorledes saadanne forholdsordre skal formuleres for at indeholde netop de direktiver, som enhver ledende ved fronten maa have, blandt andet af politiske hensyn, uden at han derved bliver bunden saaledes, at ordren kan føre til farlige militære følger, det er et spørgsmaal, som protokolkomiteen utvilsomt vil have vanskeligt for at klare. Det er et militært spørgsmaal af overmaade vanskelig art, hvorledes man skal skrive direktiver, saaledes at de ikke faar nogen bindende ordrekarakter; og det neste spørgsmaal er da, hvorledes man skal finde midler til garanti saavidt muligt for, at saadanne generelle direktiver, som maa udfærdiges ved enhver begyndelse af en krig, eller naar det truer med krig, baade til den kommanderende admiral og til den kommanderende general ude ved fronten, altid bliver udfærdiget i en saadan rigtig form, at man undgaar den fare derved, som jeg nys har nævnt. Det har vist sig i krigshistorien saa ofte, at det er intet uvæsentligt spørgsmaal dette. Men det kan efter min mening vanskelig bedømmes uden med noksaa indgaaende militær sagkyndighed. Der var ogsaa en anden side ved denne forholdsordre. Det var den, at forholdsordren blev oversendt ogsaa til de 4

skibsschefer ved eskadren. Derom udtalte statsraaden, at det er almindelig militær forretningsorden, at saadanne forholdsordrer sendes foruden til chefen ogsaa til hans nærmeste underordnede befalingsmænd, forat de skal kjende til de gjældende generelle direktiver. Efter de oplysninger, som foreligger, er det imidlertid meget tvivlsomt, om denne statsraadens udtalelse tør ansees rigtig. Vi er i ethvert fald her ved en omstændighed, som har medført misforstaaelse eller vanskelighed i admiralsagen. Hvorvidt dette med forholdsordrens forsendelse til skibsscheferne har været et rigtigt forhold i den militære tjeneste, eller hvorvidt den grænse, som i den henseende bør opstilles, i dette tilfælde er overtraadt, derom tror jeg heller ikke, at protokolkomiteen kan dømme uden militær indsigt. Ogsaa her er det faktiske forhold, at flere af de officerer, til hvem forholdsordren blev sendt, har opfattet den anderledes, end det efter statsraadens udtalelse har været ment ved dens udfærdigelse. Jeg skal ikke udtale mig om, hvem der har ret, men saa meget er sikkert, at ordren har kunnet misforstaaes og er bleven misforstaaet.

Dernæst kommer jeg til spørgsmaalet om en fælleskommando over alle de afdelinger af marinen, som laa ude ved munden av Kristianiafjorden. Derude laa i 1905 tre selvstændige flaadeafdelinger med stilling hver for sig, afdelinger saa forskjellige med hensyn til materiel, at de ikke kunde manøvrere i fællesskab, likesaalidt som en infanteriafdeling og en kavalleriafdeling kan øves umiddelbart fælles paa en eksercerplads. Men som, naar det kommer krig, alligevel maa være under fælles ledelse og samvirken. Det var ogsaa, saavidt jeg erindrer, i forholdsordren forudsat, at hvis der kom et angreb i Kristianiafjorden, saa skulde de tre flaadeafdelinger derude - nemlig en kanonbaadsafdeling, en torpedobaadsafdeling og en afdeling panserskibe - optræde samvirkende; men der fandtes ikke opsat nogen kommando derude, som skulde lede denne samvirken. Det er sagt her, at kommanderende admiral havde tænkt at reise ned og overtage kommandoen, naar krig kom paa; men derved er jo at bemærke, at Stortinget i 1905 gav bevilgning til udrustning af alle disse flaadeafdelinger allerede fra begyndelsen af mai, forat de skulde øves og forbedre sig, saa man kunde faa alt vel indøvet i tide, for det tilfælde at man skulde komme i virkelig krig. Dette formaal gik, som sagen var ordnet, under enhver omstændighed tabt. Man fik ikke nogen af de fællesøvelser, som i tilfælde af virkelig krig vilde have været af saa stor værdi som forberedelse. Det fik man ikke. Dette har flere af de officerer, som har forklaret sig under forhørene, sagt var en betænkelig sag, som bør rettes i fremtidige mobiliseringsopgjør. Nogle har ment, at det bør ordnes saa, andre, at det bør ordnes saa, medens atter andre har sagt, at der slet ikke bør ske nogen forandring. Hvorledes protokolkomiteen da skal kunne afgjøre, om der i denne henseende bør ske nogen forandring og i tilfælde hvilken,

det forstaar ikke jeg. Jeg tror, der skal en noksaa indgaaende militær sagkyndighed dertil. Det maa bemerkes, at der her er momenter og grunde, vægtige grunde, som taler baade til den ene og den anden side. Samtidig med at pansereskadren, som laa dernede under øvelse, baade havde den ældste og høiest rangerende chef og udgjorde den kraftigste del af forsvaret, maa det nemlig erindres, at den ikke som de andre marineafdelinger udelukkende havde et lokalt forsvar til opgave. Saalænge der kun var spørgsmaal om et stabilt forsvar i Kristianiafjorden, skulde alle de derværende flaadeafdelinger samvirke, naar angrebet kom; men udover dette skulde kanonbaads- og torpedobaadsafdelingerne ikke følge pansereskadren, altsaa ikke forlade Kristianiafjorden med denne, om den stak ud og gik andetsteds hen. Dette var en omstændighed, som bevirkede, at kommandospørgsmaalet var vanskeligt i 1905, men løses bør det for fremtidens skyld; der gjør sig delte meninger gjældende om, hvorledes dette forhold bør ordnes, men der er indflydelsesrige og kyndige mænd i marinen, som siger, at det er af stor betydning, at der søges og findes en heldig løsning af det. Jeg tror imidlertid ikke, at protokolkomiteen selv vil kunne sige, at den - al dens dygtighed forøvrigt anerkjendt - har betingelserne for at kunne bedømme denne slags spørgsmaal.

Endelig kommer jeg til det tredie moment, som er nævnt før, - dette med ombytningen af befal, som fandt sted i 1905, og den ordning som bør istandbringes med hensyn til disposition over befalet enten af kommanderende admiral eller af admiralstabschefen. Det er ogsaa et militært spørgsmaal, hvilken betydning dette havde, og ligeledes hvorledes man skal finde en løsning paa det, som tilfredsstillter fordringerne bedst muligt og afskjærer muligheden for vanskeligheder i fremtiden. Ogsaa her tror jeg, at der skal militær indsigt til for at kunne bedømme forholdet. Og saa tilsidst skal jeg endnu nævne det forhold, som baade regjeringens chef og forsvarsdepartementets chef har nævnt før, nemlig at der kan blive spørgsmaal om forandringer i ordningen af det maritime styre eller i selve marinens organisation, for at man kan undgaa den risiko i fremtiden at faa en ny admiralsag som denne. Det spørgsmaal vil det heller ikke være let for protokolkomiteen at afgjøre. Jeg tror derfor nok, det er nødvendig, at man faar denne sag sendt til en komite, der har, saavidt Stortinget formaar at skaffe det, den saglige indsigt, som maa til, for at den indstilling, som udgaar derfra, og den beslutning, som derefter fattes af Stortinget, kan ventes at blive respekteret overalt, baade af de stridende parter, i marinen og ude blandt almenheden, fordi indstillingen virkelig har autoritet i sit indhold. Det tror jeg er nødvendig. Jeg gjentager, hvad jeg har sagt før - jeg er enig i, at jeg personlig kan fratræde som inhabil ved behandlingen af denne sag, og jeg skal derfor strax melde mig til at træde tilbage som inhabil, forsaavidt sagen bliver sendt til militærkomiteen.

Saa vil jeg gjøre en liden personlig bemerkning i anledning af udtalelser, som er fremkomne her fra et par talere om, at jeg skulde have udtalt noget i retning af, at man uden skade kan offentliggjøre alle forhør eller alle oplysninger ---

Egede-Nissen: Nei, betænkningen.

Bratlie: Min betænkning altsaa - ja, jeg har afgivet en betænkning i sagen. I den kan det nok hælde, at der er meget lidet af saadanne rent militære ting, som efter sin natur ikke kan offentliggjøres; men, som jeg før har sagt: Det er en selvfølge, at dokumenterne og forhørene paa Horten indeholder en hel del, som der ikke kan være tale om at offentliggjøre.

Jeg vil, efter hvad jeg har udtalt, stemme for et hvilket som helst forslag, som gaar ud paa, at sagen gaar enten til militærkomiteen, - hvor jeg i saa fald ikke deltager i behandlingen, - eller til en specialkomite, idet jeg i sidste tilfælde maa anbefale, at man indsætter den militære indsigt i komiteen saa meget som muligt; ellers er jeg bange for, at indstillingen kan komme til at lide af mangler, som gjør, at der kan blive ny og fortsat strid om denne sag. Hele almenheden er jo interesseret og for en ikke liden del ophidset; den eneste maade, hvorpaa man kan skaffe ro, er at skaffe en indstilling, som virkelig har autoritet.

Konow: Det blev af den sidste ærede taler fremholdt, at denne sags behandling kræver saa stor militær sagkyndighed, at ikke protokolkomiteen sidder inde med de kræfter, at man kunde faa en sagkyndig behandling af en saadan sag, og at man derfor burde sende sagen enten til militærkomiteen eller til en specialkomite. Men efter den udretning, som nu militærkomiteens ærede formand har givet, tror jeg, det vil erkjendes, at hverken militærkomiteen eller nogen specialkomite, som Stortinget kan sammensætte, vil kunne afgive en afgjørelse her og vil kunne for fremtiden fastsætte regler, som Stortinget vil finde sig beføiet til at vedtage. Man vil kræve administrationens udredning af sagen, før man tager afgjørelse i alle disse vigtige spørsmål. Man kan dog ikke her fra en specialkomite eller fra militærkomiteen komme med forslag om hvorledes en forholdsordre skal afgives, hvorledes direktiver skal skrives paa rette maade, om den slags ordres direkte skal meddeles skibscheferne o.s.v. Man kan ikke komme her med forslag om den slags bestemmelser for fremtiden og vente, at Stortinget uden videre skal gaa med paa dem. Man kommer nok til at oversende det til administrationen, og den faar nedsætte en komite af sagkyndige for at udrede disse spørsmål. Men at Stortinget skal gaa ind i administrationens gjøremaal, for eksempel med hensyn til den fremtidige organisation af admiralernes forhold til hinanden, eller om der kun skal være én admiralpost; at

Stortinget paa stedet skal afgjøre dette spørsmål, - det tror jeg ikke, man kan vente, at Stortinget vil gjøre. Dette er en sag, som først maa sagkyndig behandles af administrationen, før Stortinget kan gaa til behandling af den. Derfor, naar man tager bort alle disse ting - og det maa man gjøre, man kan ikke gaa hen og fastslaa her sikre regler for den fremtidige behandling heraf - men naar man eliminerer alle disse spørsmål bort, ja, saa hører sagen hjemme i protokolkomiteen. Den er ikke forskjellig fra en række af den slags militære sager, som i aarenes løb har været behandlet af protokolkomiteen. Det er sandt, at denne ikke sidder inde med særskilt militær sagkyndighed; men de folk kan læse de forhør og de fremstillinger, som er komne, og kan dømme sundt og kan dømme som f.eks. høiesteret kan dømme i militære sager; der er tilforordnet et par officerer. Man kan ogsaa indhente erklæringer og man kan konferere med de militære sagkyndige, som er her i Stortinget. Det er paa den maade, protokolkomiteen altid behandler den slags sager: Den søger konference med mænd, som har indsigt i dem, og dømmer saa paa grundlag af dette. Jeg vil sige med hensyn til at sende den til militærkomiteen, at naar ogsaa militærkomiteens formand skal være inhabil til at deltage i sagens behandling, han, som dog sidder inde med kjendskab til hele sagen, og som maa forudsættes at have betingelserne for her at kunne være med, saa synes jeg ikke, der er nogen rimelighed i at sende den til militærkomiteen - man skal altsaa bytte formand, der maa vælges en ny formand. Og hvis man skal sende den til en specialkomite paa dette tidspunkt, er jeg enig med præsident Gunnar Knudsen, - det tiltaler mig ikke, da kommer vi aldrig til at blive færdig iaar. Vi har erfaring fra de to specialkomiteer, som dette storting har nedsat, det gaar sent med specialkomiteernes arbejde. Skal vi sidde sammen her for at vente paa indstilling fra denne specialkomite til langt ud paa sommeren, kanske til august, saa tror jeg ikke, vi har gjort noget heldigt valg. Protokolkomiteen er vant til at arbejde med den slags sager, sagen hører naturlig hjemme der, derfor synes jeg, det eneste rette er at oversende den til odelstinget. Forresten har vi nu saa lidet kjendskab til denne sags detaljer og til, hvad den egentlig angaar, trods de oplysninger, som er givne her af hr. Egede-Nissen og af hr. statsraad Olsson, som begge to synes at sidde inde med fuldstændige dokumenter og kjendskab til sagen. Men vi har bare saadan rent sporadisk faaet et glimt af, hvad den indeholder, saa jeg tror, at paa dette fundament kan man ikke drive det videre.

Jeg tror, man snart maa kunne votere om, hvilken komite man vil have sagen til. Det er overensstemmende med Stortingets almindelige praksis at sende den til protokolkomiteen. Jeg vil ogsaa gjentage, hvad præsident Gunnar Knudsen udtalte, at der er gjort altfor meget væsen af denne sag. Jeg tror ikke, den har den betydning, som de militære, - ialfald de sjømilitære herrer søger at tillægge den. Jeg tror ikke, almenheden har indtryk af, at

den gjælder saa meget, som de herrer lægger i den. Det er rimeligt nok, at naar der skrives saa meget i aviserne om dette, saa tror de, at alle mennesker læser disse artikler. Jeg tror ikke, de gjør det, jeg tror ikke, det har trængt saa dybt ned i almenheden. Jeg tænker det mest er de militære eller de sjømilitære, som læser disse artikler, andre lægger ikke saa megen vegt paa dette spørsmåal. Jeg tror ogsaa af den grund - for at betegne, at sagen ikke er saa stor eller saa høiviktig, som den er gjort til - at det var rimelig at sende den til protokolkomiteen og ikke gjøre for meget væsen af den.

Svendsbøe: Jeg er fuldt ud enig med den sidste ærede taler i, at man har gjort saa altfor meget væsen af denne sag. Jeg har den hele tid forundret mig over, at det i det hele taget skulde trænges at der fremkom nogen interpellation i sagen. Har den ene eller den anden af de høie militære chefer forgaaet sig, saa har man midler for det; man faar lade dem faa den straf eller den tilrettevisning, som man maatte finde paakrævet eller fornøden. Det var vist den rette vei at gaa, naar to saa høie militære og ligestillede - de har jo omtrent samme kommando - tangerer hinanden og kommer i strid, hvilket ikke er noget uhørt. Jeg anser det for mindre heldigt, at denne forsamling specielt iaar, ser det ud til, mere end i tidligere aar, tager hensyn til, hvad denne eller hin skriver i bladene. Straks der skrives noget, saa skal det gjøres til en stortingssag, straks skal det frem i tinget, og der tales da om almenheden og dens interesse. Jeg er fuldt ud enig i, hvad hr. Konow sagde, at det maa være enkelte chefer i marinen, som vil, at dette skal være en saa stor sag, at den bør foranledige en interpellation, at der bør gjøres reklame og alt, hvad dertil hører. Jeg tror ikke, det vil gavne marinen. Jeg vil henstille til Stortingets medlemmer, at man ikke tager dette som noget saa svært, som det kan lade til at være. Jeg vil haabe, at det ikke vil faa nogen betydning med hensyn til at holde vor marine i forsvarlig god stand, saaledes som den bør være, at det ikke maa have nogen betydning for dens effektivitet, og da faar vi se bort fra, om den eller hin person, høi eller lav, inden marineetaten ønsker at gjøre reklame. Jeg mener at her synes i Stortinget at være en vis tendens til i altfor høi grad at tage hensyn til, hvad der skrives i aviserne. Enkelte stortingsmænd og kanske hele Stortinget har for let for at tage denslags hensyn. Holdt vi dørene mere stengte og brugte vi de betingelser, som virkelig er tilstede hos os, arbeidede vi mere og gav os i det hele mere arbeidsro selv, saa vilde landet ogsaa faa mere arbeidsro. Men al denne uro og vaklen i Stortinget og dette, at Stortinget selv løber paa enhver smaasag, som blaases op, det vækker ogsaa uro i nationen, den kommer i feber. Nu er der blevet saadan elektrisitet baade hos den ene og den anden af os i anledning denne sag. Men det vilde vel have været rimeligere, at denne sag var blevet behandlet paa den maade, at hvis den ene eller

den anden havde forgaaet sig, saa skulde han have faaet sin straf - punktum. Jeg skulde være mest tilbøielig til at lade det gaa den vei. Men hvis man ikke vil det, hvis sagen skal gaa til en komite, da er jeg mest tilbøielig til at gaa med paa det af præsidenten antydede forslag, at sagen behandles af en specialkomite, hvor ilde det nu end kan høres. Og jeg vil for det tilfælde ogsaa driste mig til at nævne personer, om det maa være mig tilladt. Vi tager da t.eks. 5 av tingets ældste og mest fremskudte mænd til at se paa sagen og fremkomme med indstilling. Jeg vil nævne de to stortingspræsidenter og militærkomiteens formand. Det har været sagt at han er inhabil. Jeg er ikke af den mening. Han kjender sagens gang og staar udenfor. Jeg tror derfor, han er skikket og bør være med. Dernæst vil jeg nævne protokolkomiteens formand og en til af tingets ældste og dygtigste medlemmer, nemlig hr. Konow. Der har vi 5. Mig vilde det tiltale, at man ganske raskt og resolut henstillede til disse mænd at tage sig af denne sag og se at finde anledning til at komme med forslag om, hvad man skulde gjøre enten sende den tilbage til vedkommende myndighed og lade vedkommende tilkjendes den straf, de bør have, hvis de skal have nogen straf da, eller henlægge, skrinlægge det hele. Det er for mig ligegyldigt. Men jeg anser det for uheldigt, at sagen er kommet ind for Stortinget. Hr. kommandørkaptein Eidem sagde ogsaa, at sagen var pustet formeget op. Men jeg vil give hr. Eidem det lille svar, at jeg tror, han selv har været med paa at puste den op. Ialfald er det ham som først har givet den officielt præg gjennem sin interpellation. Indtil da havde det været avisskriveri, og det vilde været det bedste, om det dermed havde havt sit forblivende. Saa skulde det virke saa velgjørende, at dette blev offentliggjort. Jeg ved ikke, om man egentlig gavner forsvaret, ved at man vasker ut skiden linned i al verdens paasyn, jeg kan ikke tro det. De militære chefer har sine apparater, de kan give sine straffe til dem, som fortjener dem. Men hvilken interesse det skal have at alle, baade høie og lave skal have besked, ved jeg ikke. Jeg har ingen trang til at vide mere, end jeg ved. Men jeg vil, at enhver skal gjøre sin pligt, enten han er høi eller lav; enten han er admiral eller noget andet, saa skal han vise pligtopfyldelse og lydighed, og de høieste bør gaa foran og vise et godt eksempel. Jeg skal ikke videre optage tingets kostbare tid. Jeg vil altsaa anbefale en specialkomite sammensat af tingets ældste og dygtigste medlemmer, til at behandle denne sag. At dette skulde give anledning til at optage sagen i saa stor bredde, at man til og med skulde behandle forsvaret af Kristianiafjorden i denne forbindelse, nei det kan jeg ikke skjønne. Saadanne ting hører ikke ind under admiralsagen. Men jeg tror dog, dette vil faa en følge. Militærkomiteen har udtalt, at her i landet med vor lille marine bør en admiral være nok. Jeg har nogen skyld i, at den udtalelse er kommet ind i indstillingen, og jeg er glad for det. Har ikke denne admiralstrid andre følger,

saa haaber jeg, den vil faa den følge, at naar ledighed eller leilighed dertil indtræder bliver der kun en mand i en saa fremskudt stilling som admiral, medens de andre chefer faar lavere grader. Derved kanske ogsaa denne sag vil have gjort sin nytte for fremtiden, og marinens vedkommende selv vil tage lærdom deraf.

Abrahamsen: Den sidste ærede taler sagde, at man skulde ikke blæse denne sag op til dimensioner, som den ikke fortjener. Men samtidig konkluderede han med at anbefale en specialkomite, som jo er af denslags foranstaltninger, som Stortinget griber til, naar der er noget særligt paa færde, naar det er noget, som det vil tage sig af og granske mere end almindelig grundig. Jeg synes ikke, der er den bedste sammenhæng mellem præmisser og konklusion i dette. Jeg har med stor opmærksomhed hørt paa den debat, som har været ført her idag, for at finde ud, hvad høiere gnosis(?) der skulde til for at faa rede i dette; men det har ikke lyktes mig at høre nogen speciel ting, som ikke almindelige, sundt tænkende mennesker skulde kunne gjøre sig op en rimelig mening om. Og jeg vil spørge: hvis sagen skal komme til en specialkomite eller den skal komme til militærkomiteen, maa den ikke da i alle tilfælde afgjøres paa grundlag af det sunde lægmandsskjøn? Har vi 5 eller 7 eller 9 sjømilitære her i forsamlingen, som vi kan overlade afgjørelsen til? - det var jo den fagmæssige afgjørelse, hvis man skulde have den. Og kommer sagen til militærkomiteen, er da ikke militærkomiteens civile medlemmer i flertal, og bliver det ikke da de, som faar den afgjørende stemme med hensyn til, i hvad retning sagens bedømmelse skal gaa? Jo, det er saa. Men jeg ved ikke, at militærkomiteens civile medlemmer er i besiddelse af nogen saadan speciel sagkundskab fremfor protokolkomiteen, at deres bedømmelse skulde kunne være saa meget paalideligere. Det maatte da være hr. Egede-Nissen, for hr. Nissen er jo specielt sagkyndig paa alle omraader fremfor alle os andre, det indrømmer jeg; men der er den aber ved hr. Nissen i denne sag, at han har taget det mest afgjorte, absolutte standpunkt paa forhaand med hensyn til sagens løsning, og da er det en gammel, god regel, at man lægger ikke domsmyndighed i hænderne paa den, som allerede har dømt paa forhaand. Der er jo ikke tvil om, at ved en civil retsafgjørelse vilde en mand, som har udtalt en saa bestemt, afgjort dom i den sag, som han skal have at afgjøre, som hr. Nissen her har gjort, være absolut inhabil i sagens bedømmelse. Ja, er det sagt, men det gjælder ikke bare dette at bedømme, hvorvidt der er handlet loyalt eller ikke loyalt, hvorvidt underordnede har fulgt overordnedes ordre - det er jo pointet i sagen, saavidt jeg forstaar - men man skal ogsaa, er det sagt, tage under afgjørelse spørgsmaalet om organisationen af marinen og om kommandoforholdene i Kristianiafjorden. Alt dette skal denne komite tage under overveielse, og af den grund anbefaler statsministeren, at sagen skal oversendes militærkomiteen. Ja, jeg ved, vi har en sterk og ledende

regjering. Jeg ved ogsaa, at den af og til har søgt at blande sig op i Stortingets afgjørelse af, til hvilke komiteer det vil sende sine sager. Men jeg troede ikke, at statsministeren samtidig vilde komme og sige; vi, som sidder inde med administrationen, vi, som har admiralstaben, som har kommanderende admiral, som har forsvarsdepartementet med dets sagkyndige folk, vi anser os ikke habile til at komme med et forslag om en organisation af marinen, som kan forebygge, at denslags ting hænder; vi kan ikke greie dette med hensyn til kommandoforholdene i Kristianiafjorden. Det havde jeg ikke ventet. Jeg tror ikke, at statsministeren har tænkt sig konsekvensen af sine ytringer. Jeg havde ventet og jeg venter, at forsvarsministeren i overensstemmelse med, hvad han lovede, vil tage sagen under grundig overveielse og forelægge resultatet af dette arbejde i form af positivt forslag for nærværende forsamling, og da har vi at træffe en bestemmelse, som vi efter omstændighederne finder at være den rette. Det maa være sund statsskik, og det maa være den form, hvorunder en regjering burde forlange sagen behandlet, og jeg har forstaaet forsvarsministeren saa, at det er paa den maade, han vil have sagen behandlet, men ikke saaledes, at vi a priori her i Stortinget nedsætter en komite eller kommission, som skal have at behandle baade alfa og omega med hensyn til dette spørsmal. Det vilde blive temmelig løst. Hr. Eidem tænker sig, at marinebudgettets behandling kan udstaa, indtil denne sag er behandlet. Ja, var sagen saa letvindt, da behøvede man ikke at sende den til mange komiteer. For man maa huske paa, at i marinebudgettet foreligger hele marinens drift isommer, de forskjellige togter, som nu skal begynde med det aller første - der foreligger saaledes indstilling om et panserskibstogt til Amerika til Hampton Road - og saa skal alt dette udstaa, siger den sagkyndige herre, indtil denne sag er overveiet i komiteen. Ja, var sagen saa enkel og let at greie, saa synes jeg det var bedst bare at udlægge den og afgjøre den om et par dage. Men jeg tror ikke det; jeg tror, at den er saa vigtig og har saa mange dokumenter, at den maa sees nøie og grundig igjennem, for at man kan gjøre ret til alle sider. Men jeg mener, at ligesaa vel som vi i protokolkomiteen har at udtale os om alle slags forskjellige ting, f.eks. bygningsvæsenet - der foreligger jo en hel række af spørsmal for os om bygningsvæsen og om arkitektforhold, og der foreligger mange spørsmal af specielt teologisk art, f.eks. professorsagen, - hvor vi maa opgjøre os vort skjøn efter bedste overbevisning, ligesaa vel maa vi kunne gjøre det ogsaa i dette tilfælde. Og jeg mener, at forsaavidt vi skulde føle, at det skortede os paa tilstrækkelig faglig kundskab til at opgjøre os vort skjøn, saa maatte det være tilladt at faa tilkaldt sagkyndige i denne sag. Jeg skal love - hvad jeg tror jeg kan gjøre paa den samlede komites vegne - at vi skal tilkalde saa upartiske folk, som det er muligt at faa. Jeg vil derfor efter den støtte, jeg har faaet baade fra hr. Gunnar Knudsens og fra hr. Konows

side, tillade mig at foreslaa, at sagen oversendes odelstinget.

Præsidenten: Hr. Abrahamsen har altsaa foreslaaet: Sagen oversendes odelstinget.

Abrahamsen: Jeg skal tillægge, at naar jeg gjør det, saa er det i ikke ringe grad af hensyn til Stortingets arbeidstid. Thi hvis vi skal nedsætte en specialkomite bestaaende af 5 medlemmer, vil man derved sønderrive en hel del andre komiteer, og deres arbeide vil sinkes. Protokolkomiteen derimod vil, som jeg udtalte, over pinse kunne tage fat paa dette arbeide, naar vi er færdige med hovedindstillingen. Derved vil ingen anden komite forstyrres.

Præsidenten: Hr. Abrahamsen udtalte i slutningen af sit foredrag, at han havde opfattet en tidligere taler saa, at denne taler mente, at behandlingen af marinebudgettet maatte udstaa, indtil Stortinget havde endelig behandlet denne saakaldte admiralsag. Men det er en misforstaaelse. Det har ikke den af ham nævnte repræsentant udtalt - i ethvert fald ikke ment.

Abrahamsen: Hvis jeg har misforstaaet repræsentanten, beder jeg om undskyldning.

Bergan: Siden jeg forlangte ordet, har en række talere udtalt sig, og jeg skal derfor fatte mig ganske kort. Jeg vil ikke inklude mig paa sagens realitet men kun sige et par ord om dens behandlingsmaade. Jeg er af den mening, at denne sags behandling henhører under protokolkomiteen. Det blev af hr. Bratlie sagt første gang han havde ordet idag, at denne sag kunde have været afgjort ad kommandovei, og da havde ikke protokolkomiteen faaet anledning til at befatte sig med den. Ja, det er ganske vist saa, at hvis det var skeet, vilde der ikke blevet anledning til at behandle den ved protokolkomiteen, men den er nu engang behandlet ad regjeringsvei og afgjort ved kongelig resolution, og da er det selvsagt, at protokolkomiteen maa faa den til behandling. Det er rigtignok saa, at hvis man tager den i sin orden, kommer den først til næste aar. Men siden nu sagen er bragt frem, mener jeg, at ogsaa dens konstitutionelle side bør afgjøres nu. Og kontrollen med denne kan ikke overdrages til nogen anden end protokolkomite og odelsting. Ganske vist kan det være saa, at man ved denne sags behandling kommer til at streife ind paa militære spørsmaal, som protokolkomiteen ikke har tilstrækkelig skjøn paa. Men som det er nævnt af et par talere før, har protokolkomiteen den udvei, som enhver anden komite har, at konferere med sagkyndige. Den har i dette tilfælde den udvei at konferere med militærkomiteens medlemmer, om den finder det fornødent. Jeg synes man har søgt at trække ind i denne sag altfor meget. Man taler som om her spørsmålet var at afgive indstilling om marinens

organisation. Men det er jo ikke tilfældet. Der er vel ingen her, som tror, at organisationsspørsmaalet skal blive afgjort i denne session. Den ting vil komme som en sag for sig siden. Statsraaden har oplyst, at de spørsmål er under behandling i departementet. De vil altsaa komme til behandling, og da passer det at nedsætte en specialkomite men ikke nu. Protokolkomiteen er ogsaa i det heldige tilfælde, at saavidt jeg ved staar alle dens medlemmer ganske frit i denne sag; de har ikke noget forudindtaget standpunkt hverken til den ene eller til den anden side. Derfor anbefaler jeg hr. Abrahamsens forslag om, at sagen oversendes odelstinget for at tilstilles protokolkomiteen. Jeg siger dette, endskjønt jeg som medlem af protokolkomiteen nok helst skulde se, at vi slap at faa flere sager saa sent ude i sessionen. Men det gaar ikke an at tage hensyn til det, men kun til sagen selv. Jeg skal indskrænke mig til dette.

Statsminister Michelsen: Jeg vil først faa lov til at gjøre nogle faa bemærkninger til den ærede repræsentant, hr. sorenskriver Abrahamsen. Selvfølgelig var det ikke min mening, at denne sag skulde behøve at oversendes militærkomiteen for at den skulde tage initiativet til en forandring i organisationen. Men jeg gik ud fra, at disse organisationsspørsmål nødvendigvis vilde komme op i forbindelse med den foreliggende sag og de bebudede forslag fra administrationen. Der er i generaladvokatens betænkning, som ligger blandt sagens dokumenter, henvist til dette, at der kunde være spørsmål om at foretage visse forandringer i disse forhold. Og jeg gik ud fra, at disse ting mere eller mindre nødvendig vilde komme op i forbindelse med denne sag saasnt forslagene foreligger. Men det, som det for mig var hovedsagen at faa slaaet fast - og det mener jeg fremgik tilstrækkelig af mine sidste udtalelser -, det var, at Stortinget ikke egentlig behøvede at betragte denne sag for at være saa stor, at det i den anledning behøvedes at træffe nogen ekstraordinære foranstaltninger. Jeg er fuldstændig enig i de udtalelser, som senere er faldt her i salen fra flere repræsentanter, ogsaa fra repræsentanten hr. Konow, at denne sag bør føres tilbage til sine rimelige og virkelige dimensioner. Og da erkjender jeg, at det kanske vil være mest praktisk, i ethvert fald logisk rigtigt, at sagen ikke undergives nogen ekstraordinær behandling af nogen anden komite, men gaar til odelstinget for derfra at gaa til protokolkomiteen. Det er jo fra Stortingets side at give denne sag de mindste og mindst opsigtsvækkende dimensioner. Men en anden sag er det selvfølgelig, hvis man her inden forskjellige kredse er af den opfatning, at ogsaa organisationsspørsmaalet hører saa nøie sammen med denne sag, at der er grund til at optage det til behandling samtidig i den samme forbindelse. Under den forudsætning udtalte jeg, at jeg mente, at der ved behandlingen ogsaa burde være militære sagkyndige tilstede, og da vilde maaske militærkomiteen være den

rette komite. Sterkere har jeg ikke udtalt mig. Og jeg vil udtrykkelig have gjort opmærksom paa, at der med denne sag nu arbejdes i forsvarsdepartementet, og at selvfølgelig forsvarsdepartementet maa forbeholde sig at tage initiativet i den sag, tage ledelsen i den. Det har aldrig været min mening, at hverken militærkomiteen eller nogen anden komite skulde tage initiativet der. Forsaavidt beror den ærede repræsentants udtalelser paa en misforstaaelse.

Om sagens realitet skal jeg faa lov til at sige, at jeg tror denne debat har vist, at det er temmelig ørkesløst idag at tale om realiteterne. Det har vist sig efter mit skjøn - og jeg haaber, at jeg ikke derved gaar nogen for nær -, at det kun er en eneste mand her, som virkelig har studeret sagens akter, nødvendigvis ikke officielt, men som alligevel kan dem. Det er hr. Egede-Nissen. Men hans fremstilling er for ensidig til at bygge nogen afgjørelse paa. Men som den flittige og energiske mand, han er, har han vidst at skaffe sig de oplysninger, som er nødvendige, og i en maalestok, som vistnok var overraskende for de fleste i forsamlingen, at nyttiggjøre dem til fordel for sin klient, hr. Børresen - paa en maade, som jeg ikke tror stemmer med den objektive retfærdighed. Allerede det forhold gjør det for mig betænkelig fremdeles at anbefale, at militærkomiteen faar denne sag til behandling. Den eneste mand i komiteen, som har staaet efter mit skjøn objektivt til sagen, hr. Bratlie, vil man gjøre inhabil. Hr. Egede-Nissen vil vist ingen beskyldte for at have objektive tendenser i denne sag. Hr. Eidem har efter min mening ved sine sidste udtalelser ogsaa vist, at hans subjektive skjøn er overordentlig sterkt fremtrædende, uagtet han jo selvfølgelig baade med hensyn til indsigt i emnet og i meget andet foreløbig staar meget langt tilbage for sin kollega hr. Nissen. Under disse omstændigheder forstaar jeg ikke, at der egentlig kan være nogen synderlig betryggelse i, at Stortinget oversender denne sag til militærkomiteen. Jeg tror, at man kanske da er ligesaa meget paa den sikre side ved at vælge den anden vei. Forsaavidt er jeg mere enig med de herrer, som har udtalt, at det sandsynligvis vil være en rigtigere vei, at Stortinget oversender sagen til odelstinget, og at odelstinget sender den til protokolkomiteen, saa vil protokolkomiteen komme til i tilfælde at supplere sig med specielle sagkyndige, hvis den mener, at den behøver det. Jeg tror det maa erkjendes at være temmelig ørkesløst for forsamlingen her at fortsætte denne diskussion om sagens realitet. Der er ingen af mine herrer, som kan hamle op mod hr. Egede-Nissen hverken med hensyn til kommandoen i Kristianiafjorden, forholdsordrens natur eller den vestlandske eskadre eller i det hele taget med hensyn til netop de spørgsmaal, hvorom der har været divergenser mellem admiralerne Sparre og Børresen. Alt det kan hr. Nissen udmerket, - ingen anden af Stortingets medlemmer kan det. Da kan jeg ikke indse, at der er nogen nytte i at fortsætte diskussionen.

Min konklusion paa dette bliver altsaa, at jeg vil faa lov til at slutte mig til de udtalelser, som er faldt fra dhr. Gunnar Knudsen, Abrahamsen og Konow forsaavidt, at jeg tror, at som sagen nu staar, vil det være den rigtige fremgangsmaade, at Stortinget erklærer, at denne sag i øieblikket ikke egner sig til behandling her, men skal gaa ordinært til odelstinget for af odelstinget at tilstilles protokolkomiteen. Hvis jeg mente, at den sunde fornuft straks vilde bryde igjennem, kunde jeg være tilbøielig til at foreslaa Stortinget at beslutte, at sagen vedlægges protokollen eller at sagen giver for øieblikket ikke anledning til nogen beslutning fra Stortingets side. Men det vilde formodentlig være for meget forlangt - ogsaa af den grund, at det er sagt, at opinionen er opskræmt og at opinionen bør beroliges. Jeg er imidlertid ganske enig med hr. Konow deri, at opinionen neppe er saaledes opskræmt, at man behøver at tage synderligt hensyn til den. Der er endel pressemand, endel venner af admiralerne og endel søofficerer, som har fundet, at dette var en behagelig sport at drive. Men jeg tror ikke, at det har bibragt nationen nogen stærkere nervøs rystelse. Det indtryk har jeg bestemt. Men for øieblikket er det formodentlig ikke praktisk at tage sagen saa let. Da mener jeg, at det, som leder til størst enighed her i salen, og som viser, at Stortinget tager roligt og koldt paa denne sag, er simpelthen at lade den gaa til odelstinget og protokolkomiteen, saa faar protokolkomiteen se at udrede den efter bedste skjøn.

Egede-Nissen: Jeg tager jo ikke ofte statsministeren alvorligt. Jeg har lært, at man ikke bør gjøre det. Jeg vil heller ikke gjøre det i dette tilfælde, selv om det kunde være det mest smigrende for mig at tage ham alvorligt. Men det vil jeg ikke gjøre. Jeg vil erklære, at det beror paa en fuldstændig misforstaaelse saavel af den ærede statsminister som af forsvarsministeren, naar disse to herrer tror, at jeg har studeret dokumenterne i denne sag, havt adgang til dokumenterne og ad den vei har sat mig ind i sagen. Er det saa, at jeg har kunnet danne mig en opfatning af sagen, som giver indtryk af, at jeg har studeret den, saa er det en opfatning, som jeg har tilegnet mig gennem samtaler ikke med en søofficer men med mange. Naar jeg har maattet i det hele taget fra begyndelsen af tage en aggressiv holdning eller den aggressive politik, som jeg har optaget, saa er det, fordi jeg er den eneste, som har villet drive, om jeg saa skal sige, bjørnen ud af hiet. Man ved, at naar jægerne kommer om vinteren og skal drive bjørnen ud af hiet, saa maa de stikke med gafler og anvende røg og alskens kunster for at faa bjørnen ud. Det er den taktik jeg har anvendt lige overfor forsvarsministeren. Jeg har gaaet ham paa livet for at faa oplysningerne. Jeg bare beklager, at det, fordi om jeg i retfærdighedens navn søger at drive forsvarsministeren ud med hans argumenter, da øieblikkelig skal siges, at jeg er part i sagen, at det er ensidigt det

jeg kommer med. Det er ikke rigtigt at fremstille det saadan. Men hvis man mener det, hvis man tror sig berettiget til at sige dette om mig, at jeg er part i sagen - vel, saa er der intet til hinder fra min side for, at jeg er borte fra militærkomiteen, naar den behandler denne sag. Derimod vil jeg sige, at det vilde gjøre mig personlig meget ondt, hvis sagen skulde behandles i odelstinget. Thi da fik jeg ikke engang anledning til at kontrollere det, som er foregaaet.

Men jeg maa et øieblik komme tilbage til selve sagen. Er det saa at jeg har seet sagen ensidig ud fra den ene parts synspunkt, saa vil jeg fremdeles knibe hr. Olsson, holde ham frem for lyset som den, der heller ikke paa hans side kom med den hele sandhed. Denne forholdsordre f.eks. - om den sagde hr. Olsson, at det er almindeligt det, at man gjør de underordnede bekjendt med ordren for det tilfælde, at de skal have noget at rette sig efter, hvis det gaar galt, hvis den overordnede falder, hvis de bliver nødt til at handle paa egen haand. Men der er vel en himmelvid forskjel paa, at de underordnede gjøres bekjendt med ordren og dette skridt - som nu Sparre ikke har skylden for, men som hr. Olsson har skylden for. For han har lige overfor præsidenten taget paa sig skylden for denne ordre, hvori der til de underordnede skibschefer siges, at de skal nøie vaage over eller føre indseende med, at de ikke bliver afskaarne retræten til sit replipunkt. Der er vel en stor forskjel paa de ting. Desuden kommer jeg ind paa et andet forhold her. Har Børresen negtet at lystre ordren? Derpaa har jeg intet svar faaet af forsvarsministeren. Hvis hr. Børresen havde negtet at lystre den, saa antager jeg, at dette vilde have været fremhævet af forsvarsministeren. Men det har han ikke sagt noget om. Derfor gaar jeg ud fra, at Børresen ikke har negtet at lystre, men da forstaar jeg ikke, hvad det er, som er illoyalt af admiral Børresen. Her siges av forsvarsministeren, at saavidt han kan se af dokumenterne, saa har admiral Børresen ikke meddelt skibscheferne den sidste skrivelse fra admiral Sparre, hvori denne forklarer Børresens misforstaaelse. Men hvorfor komme med den slags insinuationer? Hvorfor ikke paa forhaand undersøge, om admiral Børresen har undladt det, eller hvad han har gjort? Det gaar ikke an i denne forsamling at give saadanne tvetydige forklaringer, saaledes at en repræsentant, som maa forudsættes at have den bedste rede paa dette, opfatter det derhen, at admiral Børresen ikke har kundgjort den nye ordre fra admiral Sparre til sine underordnede skibschefer. Det er ikke en retfærdig maade at behandle sagen paa at komme med den slags udkastede beskyldninger. Saa tales her om, at kritikken over det, som foregik i 1905, er ikke fremkommet før i 1906. Nei, selvfølgelig. Man kan vel ikke forlange af admiral Børresen, at han allerede i 1905, medens det hele gik for sig, medens der var fuldt af arbeide med excercitie og skydning og administrering paa alle hold, - man kan vel ikke forlange, at admiralstabschefen da skulde sidde og

gjøre op sin kritik. Jeg antager, det gaar saaledes for sig hele verden over, at naar der som i dette tilfælde har været krigsopsætning, da kommer kritikken, naar man faar tid til det, og det er det, som her har været tilfældet.

Nu er jo forsaavidt stillingen bleven en anden, end den var tidligere. Paa præsidentens spørsmaal har forsvarsministeren direkte erklæret, at det er ham, som har foranlediget denne ordre, som man hidtil har tillagt admiral Sparre, og at det er ham, som har foranlediget, at ordren har faaet den ordlyd, som den har faaet, eller den aand, som gaar igjennem den. Ja aanden, som gaar igjennem denne ordre, - det glæder mig for hr. Sparres skyld, at det ikke er hans aand, men forsvarsministerens; thi det er en feighedens aand, som gaar igjennem denne ordre. Saa blev det kastet ud af forsvarsministeren, at han maatte give en saadan ordre, fordi admiral Børresen havde planer om - jeg har hørt af sjøofficerer eller muligens det er andre, at det tekniske udtryk skulde være at Gøteborg. Hvorfor kommer forsvarsministeren og kaster ud den slags beskyldninger mod admiral Børresen? Ved at henvende sig til ham maatte forsvarsministeren kunne faaet besked om, hvorvidt noget saadant har været hans hensigt. Man bør ikke saa mistillid mellem eskadrechefen og hans underordnede panserbaadsførere, uden at der er grund til det. Er det saa, at det er forsvarsministeren, som til syvende og sidst bærer ansvaret for dette, ja saa mener jeg ialfald, at alle de, som er interesseret for forsvaret, skulde sige: Bort med denne mand.

Præsidenten: Det er meddelt præsidenten, at hr. Egede-Nissen i sin tale skal have brugt udtrykket "feighedens aand"; men jeg ved ikke i hvilken forbindelse. Var det om forholdsordren?

Egede-Nissen: Det var den aand, som gik gennem forholdssordren. Jeg sagde, at der gik gennem den en feighedens aand. Men hvis man heller vil have en fredens aand, saa gjerne det.

Præsidenten: Ja, almindelige folk vil ikke opfatte de to ting paa samme maade. Men hr. Egede-Nissen har jo tidligere sagt, at han ikke kjender forholdsordrens ordlyd, og naar han ikke kjender ordrens ordlyd, saa vil det ikke være berettiget at inklade sig paa en saa sterk karakteristik som den.

Egede-Nissen: Jeg vil dertil sige, at selv om jeg ikke kjender ordlyden, har jeg fra saa mange hold faaet lære aanden i denne ordre at kjende, at jeg trygt kan give ordren den karakteristik, som jeg har givet den. Men hvis det ikke smager forsamlingen, saa kan jeg gjerne udtale, at der gaar en antimilitaristisk aand gennem den ordre.

Statsraad Olssøn: Hr. præsident!

Præsidenten: Statsraad Olsson er blandt de senere indtegnede talere. Jeg maa forresten gjøre opmærksom paa, at den reglementsmæssige tid allerede er overskredet, og der er endnu indtegnet 7-8 talere. Var det statsraadens ønske at faa ordet straks til en ganske kort bemærkning?

Statsraad Olsson: Blot et par ord. Jeg vil kun sige, at jeg finder, at hr. Egede-Nissens bemærkning om denne forholdsordre er dum. Jeg har ikke andet at sige derom.

Præsidenten: Denne slags karakteristiker synes jeg er lidet berettigede, og de har ingen betydning for sagen. De er lidet berettigede, fordi forholdsordren ikke foreligger, og det maatte den gjøre, for at man med rette skulde kunne bedømme den og karakterisere den.

Statsraad Olsson: Hr. præsident!

Præsidenten: Statsraad Olsson er blandt de senere indtegnede talere og skal faa ordet efter tur. Hr. Malm og hr. Castberg er indtegnet før statsraaden. Men da den reglementsmæssige tid allerede er overskredet, og da saa mange talere, som jeg nævnte, er indtegnet, saa foreslaar jeg, at den videre behandling af denne sag udstaar til i eftermiddag kl. 5 1/2.

Castberg: Jeg skal være villig til at frafalde ordet, da jeg slutter mig til, hvad der specielt fra hr. Konows side er sagt med hensyn til behandlingsmaaden. Jeg bemærker dette, fordi det vistnok har været forudsætningen hos forskjellige, at en eftermiddag endelig engang skulde kunne benyttes til møde i specialkomiteen nr. 2, hvis arbejde hr staaet i stampe nu en stund, og man har derfor tænkt, at komiteen ialfald skulde faa denne eftermiddag til disposition. Jeg vil henstille, om det ikke skulde være muligt at fortsætte behandlingen af denne sag nu i formiddag, indtil vi kom til endskab med den.

Præsidenten: Jeg vil dertil først bemærke, at der er saa mange talere indtegnet, som jeg nævnte, saa man visselig ikke kan gjøre regning paa at faa den nu foreliggende sag expederet i nogen fart. Dernæst vil jeg gjøre opmærksom paa, at vi har indstillingen om marinebudgettet foreliggende, og det er gjentagende fremholdt for mig vigtigheden af snarest mulig at kunne komme til behandling og afgjørelse af det. Der er ikke givet noget løfte om, at denne eftermiddag skulde blive fri. Der er blevet sagt, at hvis omstændighederne tillod det, saa skulde præsidenten se, om den kunde blive fri. Jeg vil i anledning af hr. Castbergs ydring bemærke, at der er medlemmer af specialkomiteen nr. 2, som for mig har udtalt, at de vil anse det hensigtsmæssigere i tilfælde at faa imorgen eftermiddag til disposition end denne eftermiddag. Jeg fastholder mit forslag om, at den videre behandling udstaar ...

Castberg: Jeg har ikke sagt, at der er blevet givet noget løfte, men at det har været forudsat fra forskjellige sider, - og det kjender præsidenten til, - at der skulde holdes et møde i den komite i eftermiddag. Naar præsidenten antyder, at det kan ske imorgen, saa ved alle, at imorgen er der en vis begivenhed, som gjør, at enhver komite, som holder møde imorgen, bliver nødt til at slutte noksaa tidlig, medens forudsætningen har været, at hvis den nævnte komite kunde faa eftermiddagen idag til disposition, saa skulde den fortsætte udover aftenen. Den maade, hvorpaa denne komites arbeide er blevet opholdt og ikke har kunnet fremmes, tror jeg har vakt adskillig kritik og efter min mening med rette.

Præsidenten: Hr. Castberg ved lige saa godt som nogen af os andre, at hvad der har sinket komiteen er den omstændighed, at de sagkyndiges erklæringer, som er søgt indhentet, gik det meget lang tid hen, inden man fik. Og for øieblikket er komiteens ordfører, hvad jeg gjentagende har havt anledning til at faa bekræftet, optaget med arbeide i komiteens tjeneste. Jeg tror ikke, at komiteen med hensyn til afslutningen af sit arbeide vil blive i nogen merkbar grad forsinket, om Stortinget holder møde i eftermiddag. Jeg fastholder mit forslag. - Da ingen flere har forlangt ordet vil præsidentens forslag blive optaget til votering.

Castberg: For det første vil jeg gjøre opmerksom paa, at komiteens formand har bedt om ordet og at præsidenten ikke tog hensyn til det. Og for det andet vil jeg bemerke overfor præsidentens udtalelse om komiteens ordfører, at det er allerede trykt, hvad ordføreren har skriftlig at meddele i denne sag.

Præsidenten: Komiteens ordfører er netop blandt dem, som har udtalt for præsidenten, at efter hans mening vil det være heldigere for komiteen at faa imorgen eftermiddag til disposition end denne eftermiddag.

Foss: Jeg vil bare henstille til præsidenten, at specialkomiteen nr. 2, hvis den ikke kan faa eftermiddagen idag, hvad jeg forstaar den ikke kan faa, da maa faa imorgen eftermiddag til møde. Præsidenten kjender til lige saa vel som jeg, at det er paakrævet, om man kunde faa afholdt et møde snarest.

Thallaug: Jeg er af den mening, at det vilde være heldigt for komiteen at faa baade eftermiddagen idag og eftermiddagen imorgen. Men hvis ikke det kan lade sig gjøre, saa anser jeg det heldigst for sagen, at komiteen fik møde imorgen eftermiddag.

Præsidenten: Den første bemerkning, som faldt fra hr. Thallaug, er ikke udtalt for præsidenten, at faa baade

Møde for lukkede dører, Stortinget 15. mai 1907

imorgen og idag eftermiddag til komiteens disposition, og det vil enhver skjønne efter de foreliggende omstændigheder heller ikke kunde gaa an. Vi har marinebudgettet, og det er en vidløftig sag, og jeg skulde mene det er af vigtighed at komme til behandling og afgjørelse af den. Jeg vil henstille, at vi nu kommer til afgjørelse af det forslag, som præsidenten har fremsat.

Castberg: Jeg forudsætter efter de oplysninger og udtalelser, som er fremkommet nu, at naar imorgen eftermiddag stilles til komiteens raadighed, saa er det forudsætningen, at komiteen vil kunne udnytte eftermiddagen til udover aftenen, saaledes som man vilde have kunnet gjøre idag.

Præsidenten: Det kan gjerne være, at det er hr. Castbergs forudsætning; men spørgsmaalet er først, hvad Stortinget beslutter hed hensyn til møde. Det er Stortinget, som afgjør, hvorvidt der skal holdes møde til den og den tid eller ikke, og derefter faar enhver komite bøie sig. Situationen kan blive den ved behandlingen af marinebudgettet, det vil jeg gjøre opmærksom paa paa forhaand, at Stortinget finder det mere paakrævet at fortsætte behandlingen af marinebudgettet, og for at kunne opnaa det holde møde imorgen eftermiddag; det faar finde sin afgjørelse, naar tiden kommer. Stortingets ret til at træffe bestemmelse her kan ikke paa nogen maade bindes ved en enkelt repræsentants udtalelse om, hvad han forudsætter.

Castberg: Hvad jeg udtalte var, at jeg forudsætter, at hvis komiteen faar imorgen eftermiddag til raadighed, saa vil komiteen kunne fortsætte udover aftenen paa samme maade som den kunde have gjort idag, og derom kan Stortinget ikke fatte nogen beslutning.

Præsidenten: Men den første betingelse er, at eftermiddagen overhovedet bliver ledig; dernæst bliver det komiteens sag at afgjøre det andet spørgsmaal inden sin midte.

Votering:

Præsidentens forslag - den videre behandling udstaar til i eftermiddag kl. 5 1/2 - bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Jeg maa minde repræsentanterne om den taushedspligt, som paaligger ethvert enkelt medlem med hensyn til de forhandlinger, som er foregaaet i møde for lukkede døre, indtil Stortinget selv har besluttet offentliggjørelse.

Møtet hævet kl. 14.15.
